

*Наталля Сліж (Гародня),
кандыдат гіст. навук,
дацэнт Беларускага інстытута правазнаўства*

Сямейныя адносіны і шлюбныя стратэгіі Саламярэцкіх у 16 – першай палове 17 ст.

Асаблівасці сямейных адносінаў і шлюбных стратэгіяў шляхецкай сям’і добра ілюструе канкрэтны гістарычны прыклад, якім з’яўляюцца Саламярэцкія. Месца іх дзеяння – гэта Мсціслаўскае, Віцебскае, Менскае і Берасцейскае ваяводства. Перыяд росквіту гэтага роду прыпадае на 16 ст. Значны ўплыў на жыццёвыя пазіцыі Саламярэцкіх, іх фундатарскую дзейнасць і шлюбныя стратэгіі аказала праваслаўнае веравызнанне. Пры вывучэнні сямейных дачыненняў асноўная ўвага звярталася на фактары, якія паўплывалі на іх фарміраванне: біяграфію прадстаўнікоў роду, сямейныя асаблівасці і традыцыі, шлюбныя стратэгіі, падабенства і адрозненні старэйшай і малодшай галінаў роду.

Першыя спробы сабраць інфармацыю пра Саламярэцкіх былі зроблены ў гербоўніках К.Нясецкага, А.Банецкага, Ю.Вольфа¹. Зборнікі першых дваўх аўтараў утрымліваюць фрагментарны пералік фактаў пра дзейнасць асобаў з гэтага роду, што не дае магчымасці стварыць поўную карціну ўнутрысямейных адносінаў. Найбольш поўную інфармацыю з разгорнутай генеалагічнай табліцай прадставіў Ю.Вольф, які аднак не разглядаеў шэраг дакументаў (у т.л. “Баркулабаўскі летапіс”), што значна паглыбляюць інфармацыйную базу. Ён толькі пералічыў факты без іх аналізу, што на сучасным этапе развіцця гістарычнай навукі недастаткова.

Падрабязна даследаваў жыццё некаторых прадстаўнікоў Саламярэцкіх польскі гісторык Т.Кемпа. Ён сабраў біяграфічныя звесткі² пра Рэгіну Саламярэцкую з роду Госцкіх, Багдана Іванавіча Саламярэцкага,

¹ Niesiecki K. Herbarz Polski. T. VII. Lipsk, 1841. S. 456; Boniecki A. Poczet rodów w Wielkim Księstwie Litewskim w XV i XVI wieku. Warszawa, 1887. S. 328-330; Wolff J. Kniaziowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku. Warszawa, 1895. S. 492-503.

² Kempa T. Sołomerecka z Hosckich Regina // Polski Słownik Biograficzny. T. XL/3. Zeszyt 166. Warszawa, Kraków, 2001. S. 325-326; Kempa T. Sołomerecki Bohdan Iwanowicz // Polski Słownik Biograficzny. T. XL/3. Zeszyt 166. S. 326-327; Kempa T. Sołomerecki Iwan Wasylewicz // Polski Słownik Biograficzny. T. XL/3. Zeszyt 166. S. 327-329; Kempa T. Sołomerecki Mikołaj Lew // Polski Słownik Biograficzny. T. XL/3. Zeszyt 166. S. 329; Kempa T. Sołomerecki Wasył Iwanowicz // Polski Słownik Biograficzny. T. XL/3. Zeszyt 166. S. 329-330.

Івана Васільевіча Саламярэцкага, Мікалая Льва Саламярэцкага, Васіля Іванавіча Саламярэцкага. Артыкулыносяць энцыклапедычны характар. Яны ўтрымліваюць пералік біяграфічных фактаў, бо рамкі выдання не дазваляюць спыніцца больш падрабязна на сямейных звестках Гісторыя роду Саламярэцкіх, сямейныя асаблівасці разглядаліся аўтарам гэтых радкоў. Была зроблена спроба прааналізаваць сабраны матэрыял у сямейным кантэксце. Аднак з-за адсутнасці пэўных дакументаў быў зроблены шэраг факталагічных памылак і па тэхнічных прычынах у артыкул не патрапіў спіс літаратуры³. Таму гісторыя Саламярэцкіх патрабуе новага абагульнення.

Крыніцы па Саламярэцкім захоўваюцца ў розных бібліятэках і архівах Прадстаўнікі гэтага роду ўзгадваюцца ў Метрыцы ВКЛ, дзе зафіксаваныя спрэчкі, гаспадарскія прывілеі і загады. Пасля земскай рэформы Саламярэцкія сталі актываваць дакументы па месцы жыхарства ў земскіх і гродскіх кніжках Менскага, Пінскага і Аршанскага пав. На жаль, яны не захаваліся цалкам, а толькі па некаторым гадам. У асноўным гэта дакументы прыватнага характара і даволі тыповыя для дадзенага перыяда: інвентары, пазыковыя запісы, спрэчкі, даравальныя запісы і інш., што дазваляе рэканструяваць гісторыю дадзенага роду ў 16 – 17 ст.

Ю. Вольф звязваў паходжанне прозвішча Саламярэцкіх з мясцовасцю Саламярэч над ракой Саламярэчка ў Менскім пав. Саламярэцкія карысталіся гербам “Равіч”. Іван Дзмітрыевіч Шах быў першым Саламярэцкім. У яго было тры сыны Юрый, Фёдар і Сямён⁴. Адзін з іх меў сына Васіля, ад якога выводзіцца генеалагічнае дрэва. Ягоны сын Івана быў жанаты на дачцы князя Аляксандра Васільевіча Чартарыйскага. Іван Васільевіч займаў пасаду мсціслаўскага староства. У 1501 г. ён узначальваў абарону Мсціслаўскага замка ад маскоўскіх войскаў⁵. У шлюбе нарадзіліся два сыны Багдан і Васіль. Пра старэйшага сына звестак амаль не засталася. Ён узгадваецца толькі аднойчы каля 1520 г. у дакуменце Канстанціна Астрожскага, напісаным у Смалявічах.

Асноўная галіна вядзецца па малодшаму сыну⁶. Васіль атрымаў з гаспадарскага скарбу 20 коп літоўскіх грошаў і 14 лакцей аксаміту за гаспадарскую службу. У 1512 г. ён быў кernoўскім дзяржаўцам. Хутка потым саступіў гэтую пасаду, і ў 1519 г. атрымаў Любашанскае намесніц-

³ Сліж Н. Род Саламярэцкіх на Магілёўшчыне ў XVI – першай палове XVII ст. // Мінулае і сучаснасць Магілёва: зборнік навуковых прац / Уклад. І.А.Пушкін. Магілёў, 2001. С. 56-63.

⁴ Wolff J. Kniaziowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku. S. 492-493 (імёны ўказваюцца адпаведна іх напісанню ў дакументах).

⁵ Niesecki K. Herbarz Polski. T.VII. Lipsk, 1841. S. 456.

⁶ Wolff J. Kniaziowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku. S. 493.

тва. Васіль Іванавіч Саламярэцкі ў 1522 г. атрымаў прывілей ад Жыгімонта Старога на пажышчэвае валоданне замкам у Магілёве і Магілёўскай воласцю. Да гэтага ён тут уладарыў 3 гады (з 1520 г.), бо атрымаў гэтую маёмасць у заставу ад караля на суму 1500 коп літоўскіх грошаў. Пасля выбранага сумы Васіль Саламярэцкі падаў прашэнне аб працягу тэрміна трымання. Ён выплочваў усе даніны з гэтых зямель: “грашовыя, бабровыя, кунічныя, мядовыя, карчомныя”. Яму быў адрасаваны ліст Жыгімонта Старога аб аддачы берасцейскаму мытніку Міхелю Ёзафовічу ў арэнду на тры гады магілёўскай карчмы з васкабойняй і “вясовым” (1522), а таксама ліст пра крычаўскага баярына Івашку Чарбузу, каб яму не рабілі перашкодаў і не адбіралі зямлю (1524).

В.Саламярэцкі адказваў за абарону Магілёўскага замка і, паводле дакументаў, право дзіў там шмат часу. У інструкцыі вялікага князя да гетмана ВКЛ аб парадку роспуску войска загадвалася пакінуць “дела і порохі і кулі” ў Магілёве пад наглядам В.І.Саламярэцкага (1534). На наступны год Жыгімонт Стары загадаў яму адправіць людзей на будаўніцтва ўмацаванняў у Гомеле пасля ўзяцця горада войскамі ВКЛ. Як магілёўскі намеснік В.І.Саламярэцкі таксама атрымліваў запрашэнні ўдзельнічаць у соймах⁷. Нягледзячы на невысокую пасаду, Саламярэцкі перыядычна ўзгадваецца ў дзяржаўных дакументах. Ён займаў пасаду ў стратэгічна важным рэгіёне, які ўвесь час адчуваў небяспеку ад Маскоўскага княства і ў выпадку вайны адным з першых трапляў у зону ваенных дзеянняў. Падакументам бачна, што В.Саламярэцкі добра выконваў свае абавязкі і рабіў шмат дзеля абароны дадзенай тэрыторыі.

Магілёўскі дзяржаўца валодаў Саламярэччам (або Старым Саламярэччам), Саламярэцкім гарадком⁸ (або Гарадком), Плешчаніцамі, Будыніцамі ў Менскім пав. і Дамжарычамі ў Аршанскім пав. Разам з жонкай прадаў палову вёскі Прылепы Менскага пав. кіеўскаму мітрапаліту Юза-

⁷ Малиновский И. Сборник материалов относящихся к истории панов Рады Великого княжества Литовского // Известия императорского Томского университета. Кн. 21. Томск, 1902. С. 94-95; Описание документов и бумаг хранящихся в Московском архиве Министерства юстиции. Кн. 21. Москва, 1915. С. 249, 253; Пичета В.И. Белоруссия и Литва XV-XVI вв. Москва, 1961. С. 205; НГАБ у Менску. КМФ 18, воп. 1, ад.з. 12. Арк. 92; Памятники истории Восточной Европы. Источники XV-XVII вв. Т. VI. Радзивилловские акты из собрания Российской национальной библиотеки. Первая половина XVI в. Москва, Варшава, 2002. С. 119-123, 143-144; Kempa T. *Solomerecki Wasyl Iwanowicz*. S. 329-330; Wolff J. *Kniaziowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku*. S. 493.

⁸ Вядомы беларускі даследчык М.Ф.Спірыдонаў ужывае назву “Саламярэч”. Захаваліся рэшткі замка. Пляцоўка замчышча прамавугольная ў плане памерам 65x50м была аточана земляным валам з драўлянымі сценамі і вежамі (Ткачоў М.А. Замкі і людзі. Мн., 1991. С. 133).

фу Солтану (1512). В.Саламярэцкі набыў камяніцу ў Вільні за 400 коп літоўскіх грошаў у віленскага бурмістра Ярмолы Сталовіча⁹. Паводле попісу 1528 г. князь ставіў 15 коней са сваіх уладанняў¹⁰. У 1525 г. Васіль падпісаў дамову з дочкамі князя Сямёна Александравіча Чартарыйскага аб спадчыне іх памерлай цёткі Аўдоцці Мажайскай. Яна пазычыла ў В.Саламярэцкага 600 коп літоўскіх грошаў на Калодзі і Плешчаніцах. Па дамоўленасці з Федкам Гнявошавічам і Васілем Тышковічам (Цішковічам?), якія выступалі ад імя сваіх жонак сясцёр Чартарыйскіх, Васіль атрымаў Асташын у Наваградскім пав. і Плешчаніцы, а саступіў ім Калодзезі¹¹.

В.І.Саламярэцкі займаўся дабрачыннасцю. У пераліку дакументаў, якія захаваліся ў зборы Генрыха Татура ў рукапісным аддзеле Бібліятэкі акадэміі навук СССР адзначаецца: “Евангелие XVI века с длинной и интересной вкладной 1540 г. князя Василия Ивановича Соломерецкого, монастырю Покрова Богородицы во Соломеричах с указанием на цену рукописи и заклитиями”¹². В.І.Саламярэцкі падараваў сялян Саламярэцкаму манастыру ў 1540 г. і пажадаў, каб далей ім апекавалася жонка і сыны. Яго жонкай была Ганна (?-1560), дачка гаспадарскага пісара (1487) Івана Ясковіча Уладыкі (?-1499)¹³. Васіль памёр у 1540 г. Пахаваны быў у царкве Святыя Пакровы ў Саламярэччы. Ён прызначыў жонцы вена на маёнтках Саламярэчча і Гарадок, а сынам – Асташын і Плешчаніцы з сёламі Хатаевічы, Дамжарычы, Будынічы¹⁴.

З гэтага часу ў дакументах Ганна Іванаўна выступала самастойна або разам з малодшымі сынамі Іванам, Юрыем і Багданам. Жыгімонт Стары адрасаваў ёй і сынам грамату, у якой забараняў іх падданым “чыніць крыўды” на памежнай тэрыторыі сяла Багданы (1544). Раней гэтае сяло падзялілі Васіль Саламярэцкі і Леў Тышкевіч як спадчыну сваіх жонак, якія былі сёстрамі. Потым ім сталі валодаць Ганна з дзецьмі і сын Льва Скуміна Тышкевіча кіеўскі падкаморы, гаспадарскі марша-

⁹ Wolff J. *Kniaziowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku*. S. 493.

¹⁰ *Репаріс войска Вялікага княства Літоўскага 1528 года*. Метрыка Вялікага княства Літоўскага. Кн. 523. Кніга публічных спраў. Мінск, 2003. С. 54.

¹¹ Wolff J. *Kniaziowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku*. S. 493; *Описание документов и бумаг хранящихся в Московском архиве Министерства юстиции*. Кн. 21. Москва, 1915. С. 294; НГАБ у Менску. КМФ 18, воп. 1, адз. 12. Арк. 324 адв.

¹² Піскун Ю. *Лёс збору Генрыха Татура // Вяртанне-2: Артыкулы, дакументы і архіўныя матэрыялы па праблемах пошука і вяртання нацыянальных каштоўнасцей, якія знаходзяцца за межамі Рэспублікі Беларусь*. Мн., 1994. С. 12-13.

¹³ Lulewicz H., Rachuba A. *Urządnicy centralni i dostojnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego XIV-XVIII wieku*. Spisy. Kórnik, 1994. S. 248; Boniecki A. *Poczet rodów w Wielkim Księstwie Litewskim...* S. 330.

¹⁴ НГАБ у Менску. Ф. 694, воп.1, адз. 18. Арк. 197 адв.; Kempa T. *Sołomerecki Wasyl Iwanowicz*. S. 329-330; Wolff J. *Kniaziowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku*. S. 495.

лакДзмітрый (?–1609)¹⁵. Паводле скаргі Дзмітрыя ібыла складзена вышэй-згаданая грамата вялікага князя¹⁶. У 1555 г. Ганна скардзілася на намесніка жамойцкага біскупа Гурку за наезд з баярамі на яе маёнтак Гогаліцы і збішчэ баяр і падданных¹⁷. Ганна Іванаўна набыла ў Шымшы Барташэвіча Рэкуця частку маёнтка Старое Сёмкава і саступіла сыну Івану за 400 коп літоўскіх грошаў (1544). У 1544 г. І.Саламярэцкінабыў ад Яна Рэкуця іншую частку маёнтка Старое Сёмкава. Маёнтак Гогаліцы Ганна Іванаўна аддала дачцы Барбары (1560)¹⁸. Ганна запісала Рагачынскую сенажаць пры маёнтку Прылепы Кіеўскаму мірапаліту (1559)¹⁹. Разам з сынамі Іванам, Юрыем і Багданам яна пацвердзіла фундуш царкве Святыя Пакровы ў Саламярэччы (1558). З фундушовага запісу вядома, што іх продкі падтрымлівалі гэтую царкву раней. Пазней іх дзеці таксама рабілі запісы на яе карысьць²⁰.

Акрамя знешніх турбот Ганна Саламярэцкая мела непрыемнасці ад сына Юрыя. Яна падала на яго скаргу (1550). Яе муж запісаў вена на Саламярэччы і на мясцовым замку і вызначыў яе пажыццёвае пражыванне. Гэта было пацверджана асобным запісам сыноў, у якім яны абяцалі не прэтэндаваць на маёмасць. Аднак Юрый парушыў гэты запіс і прысвоіў частку маёмасці. За нанясення шкодаў яго выклікалі ў суд²¹. Дакумент гэты ўказвае на складанасць адносінаў паміж сынамі і маці і сведчыць пра парушэнне прававых нормаў з боку першага.

Васіль і Ганна Саламярэцкія мелі 10 дзяцей: 6 сыноў (Уладзіміра, Фёдара, Андрэя, Івана, Юрыя, Багдана) і 4 дачкі (Алену, Марыну, Барбару, Ганну). Далей галіна Саламярэцкіх пайшла па Івану і Багдану. Старэйшы сын Уладзімір памёр у маладым узросце. Фёдар Васільевіч Саламярэцкі суправаджаў маскоўскіх паслоў, якія ехалі да вялікага князя ў 1536 г. У грамаце Жыгімонта Старога Фёдар узгаданы як медніцкі стараста і харужы (1540). Хутчэй за ўсё ён памёр у гэты ж час, бо ў 1541 г. на гэтай пасадзе ўзгадваецца Станіслаў Скоп²².

Андрэй Васільевіч Саламярэцкі (?-1541) ажانیўся з удавой Мацвее Мікіціча Тамілай Міхайлаўнай Мсціслаўскай у 1540 г. Яна паходзіла са знакамітага княскага роду. Ад імя сваёй жонкі А.Саламярэцкі скардзіўся на крайчага ВКЛ Грыгорыя Грыгоравіча Осіцка з-за пазыкі. Апошні па-

¹⁵ Lulewich H., Rachuba A. Urzędnicy centralni i dostojnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. S. 245.

¹⁶ НГАБ у Гародне. Ф. 525, воп. 1, адз. 1. Арк. 6 адв.

¹⁷ Тамсама. Ф. 694, воп. 1, адз. 18. Арк. 181.

¹⁸ Wolff J. Kniazowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku. S. 494, 496.

¹⁹ Акты относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные археографическою комиссиею. Т. 1. Санкт-Петербург, 1863. С. 147.

²⁰ НГАБ у Гародне. Ф. 525, воп. 1, адз. 1. Арк. 8-8 адв., 13 адв.

²¹ НГАБ у Менску. Ф. 1324, воп. 1, адз. 1. Арк. 16.

²² Метрыка Вялікага княства Літоўскага. Кн. 28. (1522-1552 гг.). Мінск, 2000. С. 76-78; Wolff J. Kniazowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku. S. 495.

зычыў у Тамілы 500 коп літоўскіх грошаў, а пасля яшчэ 200 і не вярнуў у тэрмін. У адказ крайчы ВКЛ распавёў, што хацеў аддаць ёй доўг, але толькі частку, а яна адмовілася яе прымаць. Грошы былі вернутыя праз год пасля вызначанага тэрміну. Калі вяртаў 200 коп праз свайго служэбніка, то апошняга збілі каля варот маёнтка Т.Мсціслаўскай. З ім быў яе служэбнік, які, на думку Г.Г.Осціка, павінен быў ведаць куды падзеліся грошы²³. Андрэй памёр на наступны год без нашчадкаў. Таміла прыняла каталіцкую веру і выйшла за гаспадарскага маршалка (1482) Яна Забярэзінскага (?-1544)²⁴.

Юрый Васільевіч (?-1559) быў ашмянскім дзяржаўцам з 1549 па 1550 г. Жонка гаспадарскага маршалка (1521-1551) Васіля Андрэевіча Палубінскага (?-1551)²⁵ Соф'я Паўлаўна падала скаргу на яго за невяртанне доўгу ў 20 коп літоўскіх грошаў (1546). Юрый ажаніўся з Ганнай, дачкой гаспадарскага двараніна, гарадзенскага гараднічага, любашанскага дзяржаўцы Сямёна Багданавіча Адзінцэвіча (?-1566)²⁶ і Настасі Міхайлаўны Сангушкі. Яна была княгіняй па бацькоўскай і мацярынскай лініям. Абодва праваслаўныя роды былі старажытныя і ўплывовыя.

Адзінцэвічы мелі валоданні на ўсходзе ВКЛ. Так, Сямён Багданавіч атрымаў пацвярджэнне на маёмасць у Полацкім ваяводстве (1506)²⁷. Сангушкі займалі важныя пазіцыі сярод праваслаўных родаў. На жаль, гэты шлюб быў бяздзетным. У 1555 г. Юрый меў судовы працэс са сваёй цешчай. Калі яго не было ў маёнтку Плешчаніцы, яна прыехала туды і забрала сваю дачку разам з рэчамі. Ён адмовіўся ад сваёй долі пры падзеле маёнткаў маці. За гэта браты Іван і Багдан аддалі яму маёнтка Гоголіцы. Пасля яго смерці маёнтка вярнуўся да маці, а яна падаравала яго дачцы Барбары. За 1600 г. у кнізе Менскага гродскага суда змешчана паведамленне вознага пра дастаўку пазвы ў суд Багдану Іванавічу і Івану Багданавічу Саламярэцкім. Скардзілася мсціслаўская ваяводзіна і ашмянская старосціна Гальшка Глябовічаўна аб невяртанні пазыкі іхдзядзькам Юрыем Саламярэцкім у суме 2100 коп літоўскіх грошаў, запісаных на Плешчаніцах. З іх 1000 коп ён запісаў на вена жонцы Ганне за ўнесены пасаг, 1000 – пазычыў у яе, а 100 – у цешчы. Пасля яго смерці пляменнікі

²³ НГАБ у Менску. КМФ 18, воп. 1, адз. 229. Арк. 2, 3 адв.-4.

²⁴ Wolff J. Kniaziowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku. S. 495; Lulewich H., Rachuba A. Urzędnicy centralni i dostojnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. S. 252.

²⁵ Lulewich H., Rachuba A. Urzędnicy centralni i dostojnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego... S. 230.

²⁶ Баравы Р.В., Насевіч В.Л., Чарняўская Л.Л. Адзінцэвічы // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. Т. 1. Мінск, 1993. С. 54.

²⁷ Улашчик Н.Н. Введение в изучение белорусско-литовского летописания. Москва, 1986. С. 30-32.

павінны былі аддаць доўг. У гэты ж год Г.Глябовічаўна атрымала позву ад І.Б.Саламярэцкага²⁸.

Васіль Іванавіч выдаў Алену (?-1529) замуж за гаспадарскага маршалка і ашмянскага дзяржаўцу Мікалая (?-1526), сына Юрыя Янавіча Забярэзінскага. Пра гэты шлюб В.І.Саламярэцкі дамаўляўся з Юрыем Забярэзінскім²⁹. Прадстаўнікі гэтага роду ўжо даўно прынялі каталіцызм. М.Ю.Забярэзінскі атрымаў прывілей на застаўное трыманне двара Ашмяны ў Віленскім пав. ад Яна Янавіча Забярэзінскага за даўгі (1522), а наступны прывілей у 1524 г. – на ўтрыманне Дарсунішкага двара ў Ашмянскім пав. ад віленскага ваяводы Альбрэхта Гаштольда³⁰. Алена скардзілася на падчашага ВКЛ Яна Мікалаевіча Радзівілавіча за гвалтоўны наезд на пушчу пры яе двары Крывіцкім, дзе “частку ласей пабіў, а частку забраў, людзей збіў і параніў, ручніцы, рагаціны і сеці забраў” (1525). Я.М.Радзівілавіч абвінаваціў яе ў тым жа злачынстве. Падчашаму ВКЛ было загадана абараняць пушчу ад Алены. Падчас працэсу высветлілася, што яна маркоўскую землю і мясцовых людзей трымала без даніны, таму ёй было загадана выплаціць грошы пад зарукаю 3000 коп літоўскіх грошаў³¹. У 1528 г. Жыгімонт Стары забараніў Алене крыўдзіць людзей маркоўскай зямлі³².

За ўнесены пасаж (1000 чырвоных залатых) Алене было запісана вена на замку Камень у памеры 2000 чырвоных залатых, што пацвердзіў вялікі князь у 1527 г. Алена нарадзіла дачку Ганну, якая выйшла замуж за вальнскага маршалка Пятра Пятровіча Кішку (?-1550). Яго адзіным сынам быў Станіслаў (?-1552), другі шлюб з Ганнай Радзівіл не даў яму нашчадкаў. Разам з Забярэзінскімі ён трымаў замак і маёнтак Камень. Пасля смерці Станіслава Багдан Васільевіч Саламярэцкі патрабаваў выплаціць яму вена. Суд Паноў Рады пастанавіў выканаць яго патрабаванне (1555). Гэтая справа разглядалася яшчэ ў Галоўным Трыбунале ВКЛ у 1584 г. паміж І.Б.Саламярэцкім і Б.І.Саламярэцкім з аднаго боку і сваякамі С.Кішкі падляшскім ваяводам Мікалаем Кішкам (?-1587) і жамойцкім старостам Янам Кішкам (1547-1592) з другога. Алена запісала ў тэстаменце 2000 чырвоных залатых І.В.Саламярэцкаму і яго брату Ф.В.Саламярэцкаму, якія па праву спадчыны перайшлі Багдану і Івану. Аднак у

²⁸ Wolff J. Kniazowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku. S. 495; Boniecki A. Poczet rodów w Wielkim Księstwie Litewskim. S. 328; НГАБ у Менску. Ф. 1727, воп. 1, адз. 1. Арк. 359-359 адв., 1157 адв., 1175-1176 адв.

²⁹ Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo Sprendimai (1583-1655). Vilniaus, 1988. P. 47.

³⁰ Описание документов и бумаг хранящихся в Московском архиве... Кн. 21. С. 268, 278.

³¹ НГАБ у Менску. КМФ 18, воп. 1, адз. 12. Арк. 66 адв.-67 адв.

³² Wolff J. Kniazowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku. S. 494.

дакуменце яна адзначала, што бацька і брататрымаюць грошы пры ўмове, калі ў яе не будзе дзіцяці. Аднак М.Забярэзінскі і А.Саламярэцкая мелі дачку. Улічваючы гэтыя абставіны, суд прыняў рашэнне, што яе запіс на сваякоў моцы мець не можа³³. Крыніцы сведчаць, што ў Алены было больш знешніх турбот, чым сямейных. Пасля яе смерці праблемы ўзніклі ў сваякоў менавіта з-за яе спадчыны. Праз яе Саламярэцкія парадніліся з Забярэзінскімі і Кішкамі, але гэтая галіна роду далей за ўнука не пайшла.

Ганна (?–каля 1550) стала другой жонкай заможнага і ўплывовага гаспадарскага пісара (1512–1558), земскага падскарб'я (1531–1558), наваградскага ваяводы (1551)³⁴ Івана Гарнастая (?–1558). Ён быў ўплывовай асобай у ВКЛ, адыгрываў не апошнюю ролю пры двары вялікага князя літоўскага. Гэта быў яго другі шлюб. У шлюбе нарадзіліся Гаўрыла (1515–1588, менскі ваявода і староста ў 1566 г., берасцейскі ваявода ў 1576 г., жанаты з Барбарай Ласкай), Іван (1520–1566, дарсунішскі намеснік, жонка Ульяна Багавіцінаўна (?–1575)³⁵), Гермаген (?–1553, пісар ВКЛ), Астафій (1530–пасля 1586), Настасся (жонка Рамана Сангушкі, потым Ф.Кміты), Ганна (жонка Б.Епімаха, потым Ю.Гардыны), Алена (жонка Ю.Хадкевіча) і дачка з невядомым імем, жонка Л.Палубінскага³⁶. Пасля смерці Ганны І.Гарнастай ажаніўся трэці раз. Наваградскі ваявода быў прываслаўнага веравызнання, аб чым сведчыць яго фундуш на срэбраныя рукамы і паходню Прачысценскай царкве ў Вільне (1556)³⁷, яго фундушы царкве Барыса і Глеба ў Гародні³⁸, а таксама захаванне яго ў царкве³⁹. Крыніцы, якія б

³³ НГАБ у Менску. Ф. 694, воп. 1, адз. 18. Арк. 287–287 адв.; Описание документов и бумаг хранящихся в Московском архиве... Кн. 21. С. 309; Siedziby Kiszaków i Radziwiłłów na Białorusi w XVI-XVII wieku. Opisy z zasobu Archiwum Głównego Akt Dawnych / Oprac. J.Zawadzki. Warszawa, 2000. S. 15; Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo Sprendimai... P. 45–49.

³⁴ Lulewich H., Rachuba A. Urzędnicy centralni i dostojnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego XIV-XVIII wieku. Spisy. Kórnik, 1994. S. 210.

³⁵ Ульяна была малодшай дачкой Міхаіла Богуша Багавіцінавіча (?–1529). Ён узгадвае ў тэстаменце дарсунішскага намесніка І.Гарнастая сярод апекуноў яго сям'і. Памерла Ульяна ў 1575 г., аб чым сведчыць рэестр рухомых рэчаў (грошы, посуд, дакументы, вопратка і інш.), які быў складзены пасля яе смерці наваградскім возным. Lietuvos mosklė akademijos Bibliotekas rankraščių skyrius. F. 16-9; Акты относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные археологическою комиссиею. Т. 1. 1361–1598. СПб., 1863. С. 75–77.

³⁶ Насевіч В.Л. Гарнастаі // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. Т. 2. Мінск, 1994. С. 488. Маркевіч А. піша пра 7 дачок. Markiewicz A. Hornostaj Iwan // Polski Słownik Biograficzny. Т. IX. Wrocław, Warszawa, Kraków, 1960–1961. S. 62–7.

³⁷ Lietuvos mosklė akademijos Bibliotekas rankraščių skyrius. F. 60–42.

³⁸ Орловский Е. Гродненская старина. Ч.1. Гродна, 1910. С. 65.

³⁹ Markiewicz A. Hornostaj Iwan // Polski Słownik Biograficzny. Т. IX. Wrocław, Warszawa, Kraków, 1960–1961. S. 627–628; Niesiecki K. Herbarz Polski. Т. IV. Lipsk, 1839. S. 375–376.

адлюстроўвалі асаблівасці сямейнага жыцця Ганны не знойдзены. Гэта была шматдзетная сям'я, якая праз шлюбы параднілася з заможнымі праваслаўнымі родамі. Шлюб Ганны з І. Гарнастаем з'яўляецца вынікам удалай шлюбнай стратэгіі Саламярэцкіх. Праз дачку яны мелі выйсце на дзяржаўныя справы ВКЛ.

Першым мужам Марыны (?-пасля 1579) быў сын князя Юрыя Іванавіча Гальшанскага Дубровіцкага і Юліяны Яраслаўны Уладзімір (?-1545). Гэтая галіна Гальшанскіх асела ў Дубровіцы ў Пінскім пав. Муж быў праваслаўнага веравызнання. У дом мужа Марына ўнесла пасаг у памеры 2600 коп літоўскіх грошаў. Пасля смерці мужа яна пагадзілася атрымаць толькі 900, якія былі запісаны ёй Янушам Гальшанскім Дубровіцкім* на Станькаве. У 1551 г. жонка Юрыя Іванавіча Гальшанскага Марыя Андрэеўна разам з сынам Сямёнам вярнула Марыне грошы і такім чынам выкупіла маёнтак. Аднак Марыя Андрэеўна падала скаргу за нанесенне шкодаў і неправильную выплату серабрашчызны. Паводле пастановы Жыгімонта, Аўгуста Марына павінна была кампенсаваць шкоды, а па серабрашчызне справа адкладвалася з-за адсутнасці сведкаў.

Другім яе мужам стаў гаспадарскі маршалак (1572) Іван Аляксандравіч Солтан (?-1577). Вядома, што ў другім шлюбе ў яе было чатыры сыны: Давыд, Яраслаў, Іван, Аляксандр. На Марыну і яе сыноў скардзіліся святары віленскай царквы Святое Прачыстае за тое, што яны 7 год не выплочвалі штогадовыя 8 коп літоўскіх грошаў з двара ў Вільні, як гэта было прызначана ў тэстаменце Івана Гушчы. Стэфан Баторый абавязаў іх тэрмінова выплаціць грошы (1579)⁴⁰. Або два мужа Марыны былі праваслаўнага веравызнання. Асаблівасці іх шлюбных адносін аў не захаваліся ў дакументах. Дзеці былі толькі ў другім шлюбе. І. Солтан займаў высокую пасаду і пастаянна быў заняты ў дзяржаўных справах. Гальшанскія і Солтаны мелі высокі статус у ВКЛ, таму абодва шлюбы былі прэстыжныя і падвышалі статус Саламярэцкіх.

Барбара Васільеўна (?-пасля 1582) першы раз выйшла замуж за Канстанта Яцкавіча Ратомскага. Ён запісаў ёй маёнтак Айнаровічы Менскага пав. (1542) У іх нарадзіўся сын Лаўрын (?-1594). Яго смерць наступіла ад хваробы паміж 7 і 11 лютым 1594 г. Тэстамент сведчыць, што ён і яго бацькі былі праваслаўнага веравызнання. Острскі староста Лаўрын Канстанцінавіч прасіў пахаваць яго побач з целамі яго продкаў у царкве Св. Прачыстае ў Вільні. Другой жонцы княгіне Алене Грыгораўне Друцкай-Горскай ён запісаў усю рухомую маёмасць навечна, на маёнтках

* У польскамоўных дакументах ўжываецца назва "Дамбровіца".

⁴⁰ Археографический сборник документов относящихся к истории Северо-западной Руси. Т. 3. Вильна, 1869. С. 47-48; Wolff J. Kniaziowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku. S. 107-111, 494.

айчыстых Глевін (Глівін?) і Беларучча ў Менскім пав. 1000 коп літоўскіх грошаў доўга. Ён жа падараваў ёй сяло Хатаевічы, маёнтак Узла з сёламі (Ашмянскі пав.), дом у Вільні, в.Раконцішкі Віленскага пав., 60 аседлых валокаў ва Упіцкім пав., сёлы Дрэгча і Рэванічы ў Менскім пав.

Як паведамляе крыніца, усе дзеці былі ад першага шлюбу з дачкой берасцейскага ваяводы Юрыя Тышкевіча Зоф'яй⁴¹. Канстанцін, Грыгорый, Марына і Алена як няпоўнагадовыя перадаваліся ў апеку другой жонцы, а не старэйшаму сыну Міхаілу, які быў дарослым. Ён атрымаў ад бацькі ў пажыццёвае карыстанне Острскае староства, сяло Якімовічы ў Мазырскім пав. і маёнтак Трусава ў Менскім пав. Сёлы Барысавічы і Казловічы ў Мазырскім пав., якія Л.Ратомскі атрымаў ад Стэфана Баторыя за выслугу, адышлі Канстанціну, а Грыгорыю – Рудыя Белкі ў Мазырскім пав. У роўны падзел паміж усімі братамі прызначаліся айчыстыя маёнткі Міхновічы, Церыбава і Рэшыва ў Мазырскім пав. і сёлы ў Аршанскім пав. Л.Ратомскі вылучыў грошы на выхаванне і адукацыю Канстанціна і Грыгорыя. Пры гэтым ён загадаў адправіць іх на службу: Канстанціна – да віленскага ваяводы Крыштафа Радзівіла, а Грыгорыя – да канцлера ВКЛ Льва Сапегі. Старэйшых дачок ён ужо выдаў замуж: Аляксандру – за Грыгорыя Корсака, а Зоф'ю – за мазырскага земскага пісара Адама Ручкога, і хацеў, каб Фядору таксама, як і сясцёр выдала А. Друцкая-Горская з пасагам і выправай “за каго вызначыць Бог”. Апекунамі былі прызначаны князь Фёдар Грыгор'евіч Горскі (хутчэй за ўсё брат другой жонкі), крычаўскі стараста Багдан Саламярэцкі (стрыечны брат), менскі воіт Іван Быкоўскі, Яраш Воўчак (землянін Менскага пав., уладальнік маёнтка Крайск)⁴².

Другім яе мужам быў гаспадарскі маршалак (1560) і гомельскі староста Каленіцкі Васілевіч Тышкевіч (?-1576)⁴³. Яны абмяняліся даравальнымі лістамі ў 1556 г. У судовай справе за 1582 г. Грыгорый Андрэевіч Мазаровіч скардзіўся на ўрадніка Барбары Тышкевіч Якава Прыбыцька за вывоз сялян і іх маёмасці з сяла Лускоўскае двара Відагошча ў яе двор Беларуч⁴⁴. Сужэнцы Барбары К.Ратомскі і К.Тышкевіч былі праваслаўныя. З тэстамента Л.Ратомскага зразумела, што яго бацька памёр, калі ён быў яшчэ малым, бо К.Тышкевіча ён называе айчымам. Дзяцей у гэтым шлюбе хутчэй за ўсё не было.

⁴¹ Зоф'я нарадзілася ў першым шлюбе Ю.Тышкевіча з удавой па Іллінічу. Niesiecki K. Herbarz Polski. Т. 9. Lipsk, 1842. S. 176.

⁴² АВАК. Т. 8. Акты Віленскага гродскага суда. Вільна, 1875. С. 471-475.

⁴³ Метрыка Вялікага княства Літоўскага. Кн. 44 (1559-1566) / Падрыхт. А.І.Груша. Мінск, 2001. С. 105, 186.

⁴⁴ Wolff J. Kniaziowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku. S. 495; АВАК. Т. 36. Акты Мінскага гродскага суда. 1582-1590 гг. Вільна, 1912. С. 48.

Відавочны пэўныя заканамернасці ў заключэнні шлюбаў. Васіль Іванавіч зрабіў шмат намаганняў для ўзмацнення пазіцыі роду. Для шлюбных партый у асноўным абіраліся прадстаўнікі праваслаўных родаў, звярталася ўвага на іх старажытнасць і ўплывовасць, сацыяльны статус у грамадстве. Сярод сужэнцаў дзяцей сустракаюцца княскія прозвішчы Гальшанскіх, Адзінцэвічаў, Мсціслаўскіх. Стратэгічна правільны быў разлік на шлюб Багдана з Фядорай Гальшанскай, бо пасля смерці братоў Януша і Уладзіміра яна разам з іншымі сёстрамі стала спадкаемцай нерухомай маёмасці роду Гальшанскіх, і іх маёмасць перайшла да Саламярэцкіх Жонкі Івана былі з Сапегаў і Глябовічаў. Іх бацькі займалі важныя дзяржаўныя пасады (пдалей). Гэта таксама пашырала ўплывы Саламярэцкіх Пэўныя стратэгіі заўважаюцца і ў шлюбах дочак. Іх сужэнцы паходзілі з уплывовых княжаскіх і шляхецкіх сем'яў (Гальшанскія, Солтаны, Тышкевічы, Гарнастаі), а часам былі на высокіх пасадах (гаспадарскі маршалак, земскі падскарбі). Звярталася ўвага на веравызнанне. Амаль усе абраныя сужэнцы для сыноў і дачок былі праваслаўнымі, акрамя каталіка М.Ю.Забярэзінскага. У выніку праведзеных шлюбных стратэгіі Саламярэцкія парадніліся са старадаўнімі і аўтарытэтнымі шляхецкімі родамі. Гэтыя намаганні былі развіты ў шлюбах наступных пакаленняў.

Уладзімір, Фёдар, Андрэй і Юрый намерлі без нашчадкаў, таму асноўная функцыя як прадаўжальнікаў роду ўскладвалася на Івана і Багдана. Іван (?-1582) даў пачатак старэйшай галіне Саламярэцкіх. Ён займаў шэраг пасадаў – глускі (1554), дубашынскі (1554) і быхаўскі (1556) дзяржаўца, мсціслаўскі і радомльскі стараста (1558), першы мсціслаўскі кашталян (1569). Апошняю пасаду Іван атрымаў ад Жыгімонта Аўгуста за добрую службу ў якасці мсціслаўскага старасты⁴⁵. Так, у 1555 г. вялікі князь звяртаўся да яго як да глускага і быхаўскага дзяржаўцы. У крыніцы паведамляецца, што Іван Саламярэцкі дазволіў трымаць пусташ у Тобасне Рэчыцкага пав. баярыну Грышку Трашкевічу Казловічу. Жыгімонт Аўгуст пацвердзіў яго ліст, аб чым і паведамляў Саламярэцкаму. У іншым дакуменце (1560) апошні ўжо фігуруе як мсціслаўскі і радомльскі стараста, які павінен быў не перашкаджаць баярам Мсціслаўскага пав. Лявону і Сцяпану Зяньковічам карыстацца землямі Кузняцоўскага селішча і Конанаўшчыны. Ліст вялікага князя, адрасаваны дзясятніку мсціслаўскай роты Станіславу Ясенскаму, змяшчае інфармацыю, што мсціслаўскі стараста даў яму за земскую службу чатыры пусташы ў

⁴⁵ Метрыка Вялікага княства Літоўскага. Кн. 28. (1522-1552 гг.). С. 48; Малиновский И. Сборник материалов относящихся к истории панов Радл... С. 60-61; Kempa T. *Sołomerecki Iwan Wasylewicz*. S. 327-329; Wolff J. *Kniazowie litewskoruscy od końca czternastego wieku*. S. 496.

Мсціслаўскай воласці. Пляціць у скарб дзясятнік не меў магчымасці, але прасіў захаваць за ім гэтыя землі. Дадзеную просьбу гаспадар задаволіў⁴⁶.

І.Саламярэцкі ўдзельнічаў у абароне ВКЛ ад Масквы. Ён арганізаваў збор інфармацыі на тэрыторыі Маскоўскага княства. Гэта дазволіла здабыць звесткі пра канцэнтрацыю маскоўскіх войскаў у раёне Смаленска (1562). У кастрычніку 1566 г. вялікі князь загадаў яму не пакідаць Мсціслаўскага замка і ўзмацніць мяжу. Пасля смерці вялікага князя І.Саламярэцкі прымаў удзел у элекцыйным сойме па абранню Генрыха Валуа (1573). Ён удзельнічаў у з'ездзе сенатараў ВКЛ у Вільне, дзе абмяркоўвалі праблемы абароны ВКЛ і Інфлянтаў ад Маскоўскага княства (1575). У сувязі з напружанай сітуацыяй мсціслаўскі кашталян займаўся абарончымі справамі. Ён паведаміў Стэфану Баторыю аб значнай канцэнтрацыі маскоўскіх войскаў на мяжы (ліпень 1576 г.). Ім быў атрыманы загад рыхтавацца да вайны, але не правакаваць праціўніка. Адначасова вялікі князь даручыў гетману ВКЛ Крыштафу Радзівілу адправіць пад камандаванне І.Саламярэцкага ў Мсціслаўскі замак роту жаўнераў⁴⁷. Мсціслаўскі кашталян, як і яго бацька, быў заняты ў абароне ўсходніх межаў ВКЛ і прымаў удзел у ажыццяўленні знешняй палітыкі на ўсходзе.

Іван Саламярэцкі працягваў праваслаўныя традыцыі сваёй сям'і. Ён падтрымліваў кантакты з вышэйшымі іерархамі праваслаўя ў Рэчы Паспалітай, клапаціўся пра развіццё праваслаўнай царквы ў сваіх маёнтках і на ўсходняй тэрыторыі ВКЛ. Некалькі разоў мсціслаўскі кашталян запісваў фундашы Саламярэцкаму манастыру⁴⁸. Іван Васільевіч Саламярэцкі перадаў Пакроўскай царкве сяло Бондачы ў маёнтку Бараўляны Менскага пав., якое купіў у 1575 г. у кіеўскага падкаморыя Дзмітрыя Скуміна Тышкевіча (1576)⁴⁹. Дакумент пацвярджае інфармацыю пра месца пахавання яго продкаў і бацькоў. У царкве Святыя Пакровы ў Саламярэччы знаходзіўся родавы склеп Саламярэцкіх. Аўтар прасіў, каб яго і другую жонку пахавалі якраз там, што і было зроблена.

Першы раз Іван Саламярэцкі ажаніўся з Багданай, дачкой гаспадарскага маршалка Паўла Іванавіча Сапегі (?-1579) і Алены Гальшанскай (?-да 1557). Жонка паходзіла з праваслаўнай сям'і. Яе бацька Павел Іванавіч даваў ахвяраванні на царквы⁵⁰. Яна памерла да 1550 г., не пакінуўшы

⁴⁶ Метрыка Вялікага Княства Літоўскага: Кн. 43 (1523–1560) / Падрыхт В.С.Мянжынскі. Мінск, 2003. С. 61, 104; НГАБ у Менску. КМФ 18, воп. 1, адз. 228. Арк. 176-176 адв.

⁴⁷ Kempa T. *Sołomerecki Iwan Wasylewicz*. S. 327-329.

⁴⁸ Тамсама.

⁴⁹ НГАБ у Гародне. Ф. 525, воп. 1, адз. 1. Арк. 8-8 адв., 13 адв.

⁵⁰ Lulewicz H. *Sapieha Paweł* // *Polski Słownik Biograficzny*. Т. XXXV/1. Zesz. 144. Warszawa-Wrocław-Kraków, 1993. S. 128-130.

нашчадкаў. Яе бацька судзіўся з Іванам за тое, што ён не аддаў яму яе пасаг (500 коп літоўскіх грошаў), ружомыя рэчы на тую ж суму і 1000 коп вена, запісанага ёй Іванам на сваім маёнтку. На разбіральніцтва справы Саламярэцкі не з’явіўся (1553)⁵¹. Бацька жонкі меў права патрабаваць вяртання пасагу ў сям’ю, бо яна не склала тэстамент перад смерцю, дзе было б указана, што пасаг даруецца мужу. Рашэнне магло быць прынята на карысць П.Сапегі.

Іван Саламярэцкі ўзяў другую жонку з сям’і віленскага ваяводы (1542), канцлера ВКЛ (1546) Яна Глябовіча і Ганны Станіславаўны Барташэвіч – Ганну. Яна мела яшчэ 4 сястры: Соф’ю, Альжбету, Хрысціну, Ядвігу. Вяселле адбылося ў 1551 г. Разам са сваімі сёстрамі яна ўдзельнічала ў працэсе супраць сваёй мачахі Ганны Фёдараўны Заслаўскай аб спадчыне бацькі і маці ў Жамойці⁵². Ганна Глябовіч запісала Івану Саламярэцкаму 1/3 мацярыстых маёмасцяў (двор Келмы з касцёлам, з воласцю Дабкінскай і з возерам, палац Панірска, дамы ў Вільні і Коўне, увесь пасаг (1552)). Разам з жонкай Іван удзельнічаў у падзеле маёмасці паміж сёстрамі, якая засталася пасля іх дзедзі Станіслава Барташэвіча. Ён пазычыў у Ганны 2492 коп літоўскіх грошаў на дзвюх частках маёнткаў Саламярэч і Гарадок, Гогаліца, Асташына, Плешчаніцы (1555). Гэта звычайная сітуацыя, калі маёмасныя справы паміж мужам і жонкай фіксаваліся ў дакументах. Такім чынам імкнуліся абараніць правы на маёмасць і пазбегнуць спрэчных падзелаў маёмасці і судовых разбіральніцтваў.

14 чэрвеня 1555 г. зафіксавана скарга Ганны на намесніка жамойцкага біскупа за наезд на яе маёнтка Гогаліцы і збіццё падданных. Праз свайго ўмацаванага⁵³ Івана Солтанавіча яна скардзілася на роднага брата жамойцкага біскупа Венцлава Вербіцкага Юрыя (1558). Пасля смерці біскупа ён стаў яго спадкаемцам і адпаведна пачаў патрабаваць яго даўгі. Іван Саламярэцкі пазычыў у Венцлава 280 коп літоўскіх грошаў на 1/5 маёнтка Касута, якім валодала яго жонка разам з 4 сёстрамі. Саламярэцкія не вярталі пазыку, таму Юры Вярбіцкі “рабіў шкоды” гэтай частцы маёнтка. Суд прыняў рашэнне: грошы выплаціць Вярбіцкаму, а Саламярэцкім пакінуць іх частку ў маёнтку Касута. Юры Вярбіцкі патрабаваў яшчэ 100 коп літоўскіх грошаў, пазычаных на гэтых часткахраней (1558), але Саламярэцкія адмаўляліся выплаціць доўг. Ганна аддала ў заставу Еве Баркулабаўне Саламярэцкі Гарадок з мястэчкам, замкам, вёскамі Нялідавічы, Забалоцце, Сялюты (1583). Праз тры гады яна перадала гэ-

⁵¹ НГАБ у Менску. Ф. 694, воп. 1, адз. 18. Арк. 93.

⁵² Wolff J. Kniazowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku. S. 496.

⁵³ Умацаваны – асоба, якая выконвала функцыі адваката, прадстаўляла інтарэсы шляхты ў судах ВКЛ.

тую маёмасць сыну Багдану⁵⁴. Ганна перажыла свайго мужа Івана Саламярэцкага. Свой тэстамент яна напісала 24 красавіка 1593 г. Амаль уся яе маёмасць перайшла сыну Багдану. У 1595 г. ён падараваў сваім сёстрам па частцы маёнтка Цітаўляны ў Берасцейскім ваяводстве⁵⁵.

Акрамя сына Багодана Іван і Ганна мелі дзвюх дачок – Барбару і Марыну. Барбара (?-1573) першы раз выйшла замуж за цырынскага цівуна Філіпа Ліманта. К.Нясецкі сцвярджае, што яго род паходзіў з Фларэнцыі. Другім мужам стаў трокскі кашталян Канстанцін Юр’евіч Хадкевіч (?-1571). Ён пакінуў ёй забеспячэнне на маёнтку Трасцянец Менскага пав. Апекунамі па тэстаменту сталі гетман ВКЛ Грыгорый Хадкевіч і земскі маршалак ВКЛ Ян Хадкевіч. Барбара перадала ім дакументы, якія засталіся пасля мужа, а сабе пакінула рэестр дакументаў і тэстамент (1571). Год (1572-1573) яна была ў шлюбе за каталіком, полацкім ваяводам (1542) Станіславам Давойнай (?-1573). На той момант ён ужо вызначаўся багатым жыццёвым і сямейным вопытам. С.Давойна зрабіў выдатную кар’еру: праявіў сябе як гаспадарлівы ваявода, узначальваў пасольства ВКЛ у Маскву, абараняў Полацк падчас Лівонскай вайны і патрапіў разам з першай жонкай Петранелай Радзівіл у палон. Яна памерла ў Маскоўскім княстве, а яе цела абмянялі на цела Пятра Шуйскага. Там жа С.Давойна склаў тэстамент, у якім на карысць Жыгімонта Аўгуста запісаў 1/3 сваіх маёмасцяў (1566).

Разам з сёстраміжонкі і іх сужэнцамі (Ганнай (1526-1600) і віцебскім ваяводам Станіславам Пятровічам Кішкай, Альжбетай (?-1565) і бельскім ваяводам Іеранімам Сіняўскім) удзельнічаў у падзеле маёмасці па смерці іх бацькі віленскага ваяводы Мікалая Радзівіла (1552). Другі шлюб узяў з Даротай Касцевіч, удавой па князю Я.Галаўчынскаму (1568). У 1580 г. Барбара атрымала пацвярджэнне на валоданне маёнткам Ішчольна з фальваркам Ваўчынскім у Лідскім пав., які перайшоў ёй ад Станіслава Давойны. Яшчэ ён запісаў ёй чатыры маёнткі ў Наваградскім пав. Павел Янушавіч Друцкі-Любецкі прэтэндаваў на гэтую спадчыну і ў выніку працэсу атрымаў Лунінец (1587). Пасля смерці другога мужа Багодана “праславілася” сваімі авантурнымі прыгодамі ў Пінскім і Наваградскім пав.⁵⁶ Дзяцей яна не мела. Веравызнанне першага мужа невядома, К.Хад-

⁵⁴ НГАБ у Менску. Ф. 694, воп. 1, адз. 18. Арк. 61, 151, 256-258; адз. 19. Арк. 45, 170, 181, 197 адв., 456-457; Wolff J. Kniazowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku. S. 497; Grodek Semkowski // Słownik Geograficzny. Zeszyt XIII. T. IV. Warszawa, 1881. S. 827.

⁵⁵ НГАБ у Менску. Ф. 694, воп. 1, адз. 19. Арк. 170 адв.

⁵⁶ Niesecki K. Herbarz Polski. T.V. Lipsk, 1841. S.101; НГАБ у Менску. Ф. 694, воп. 1, адз. 19. Арк. 45; Археографический сборник документов, относящихся к истории Северо-западной Руси. Т. 3. Вильна, 1867. С. 242-245; Акты, относящи-

кевіч быў праваслаўным, а С.Давойна – каталіком. Дадзеная інфармацыя дае магчымасьць толькі часткова рэканструяваць асаблівасці сямейнага жыцця Багданы.

Другая дачка Марына стала жонкай сына падскарбія ВКЛ Мікалая Нарушэвіча і Барбары Кунцэвіч лоўчага ВКЛ (1589) – Яна (?-каля 1613). Ён быў кальвіністам. Я.Нарушэвіч удзельнічаў у выправе Стэфана Баторыя пад Пскоў. У шлобе нарадзілася чатыры сыны: жамойцкі кашталян Аляксандр, Ежы, ладзеўскі стараста Уладзіслаў, Жыгімонт⁵⁷. У дакуменце за 1591 г. адзначаецца, што Марына змяніла імя і стала Раінай⁵⁸. З чым гэта было звязана дакладна невядома, але на той час адбыцца гэта магло толькі ў выніку пераходу ў іншае веравызнанне. Яна памерла пасля 1593 г.⁵⁹ Звестак пра яе яшчэ менш, чым пра Барбару. Яны абмяжоўваюцца кароткімі біяграфічнымі дадзенымі, па якім не магчыма зрабіць разгорнутыя высновы.

Сям'я Івана Саламярэцкага і Ганны Глябовіч шмат што пераняла ад сям'і Васіля і Ганны. Яна падтрымлівала праваслаўную царкву, адыгрывала важную ролю ў абароне ўсходніх межаў ВКЛ. Мсціслаўскі кашталян зрабіў вялікія намаганні, каб павысіць статус сям'і і роду ва ўсходнім рэгіёне. Гэта адлюстравалася ў шлюбных стратэгіях Іван Васілевіч выдаў замуж дачок за прадстаўнікоў уплывовых родаў. У іх шлюбах праваслаўнае веравызнанне не заўсёды было кіруючым матывам. С.Давойна быў каталіком, а Я.Нарушэвіч – кальвіністам. Ф.Лімант, верагодна, быў праваслаўным. Удала ажаніўшы сына з адзінай дачкой Баркулаба Корсака, ён узмацніў сацыяльныя і матэрыяльныя пазіцыі сям'і (гл. далей).

Крычаўскі (1580) і оўручскі стараста Багдан Саламярэцкі (?-1602) (пры хрышчэнні атрымаў яшчэ адно імя Алімпій) быў адзіным нашчадкам Івана. Рос ён пры двары Жыгімонта Аўгуста, дзе распачаў вайсковую кар'еру. Багдан прымаў удзел у полацкай кампаніі супраць Масквы падначалам Стэфана Баторыя (1579), разам з аршанскім старостам Філонам Кмітай спусташаў смаленскія землі, дайшоў да муроў Смаленска. Хоць не займаў высокіх пасадаў, але як бацька і брат адыгрываў пэўную

ролю ў гісторыі Западнай Расіі збораныя і изданные археографическою комиссією. Т. 3. 1544-1587. Санкт-Петербург, 1848. С. 153; Wolff J. Kniazowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku. S. 497; Описание документов и бумаг хранящихся в Московском архиве... Кн. 21. Москва, 1915. С. 462, 465; Сагановіч Г. Давойна Станіслаў // Энциклапедыя гісторыі Беларусі. Т. 3. Мінск, 1996. С. 187; Kempa T. Sołomerecki Iwan Wasylewicz. S. 327-329.

⁵⁷ Wasilewski T. Naruszewicz Jan // Polski Słownik Biograficzny. T.XXII/3. Z.96. Wrocław-Warszawa-Kraków, 1977. S.564.

⁵⁸ Lietuvos Vaistybes istorijos archyvas. F. 1172. 1. 2621. 36 a.

⁵⁹ Wolff J. Kniazowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku. S. 497; Kempa T. Sołomerecki Iwan Wasylewicz. S. 327-329.

ролю ў адносінах паміж ВКЛ і Маскоўскім княствам, перадаваў інфармацыю аб падзеях на мяжы.

У студзені 1596 г. казацкія войскі пад пачалам С.Налівайкі занялі замак Баркулабаў і навакольныя вёскі. Гэта падштурхнула Баждана прыняць удзел у выправе супраць казакоў пад кіраўніцтвам трокскага падкаморыя Баждана Агінскага. Крычаўскі стараста абіраўся дэпутатам на Трыбунал ВКЛ. У дакуменце ад 19 снежня 1596 г. стаіць яго подпіс на польскай мове: “Z wojewodstwa Mienskiego Bohdan Soiomerecki”⁶⁰. У пачатку 17 ст. ён зноў быў заняты “маскоўскай праблемай”. У сувязі з голадам 1602 г., які наступіў з-за неўраджая і рабаўніцтва інфлянскіх войскаў, сяляне сталі збягаць у суседнюю дзяржаву. Б.Саламярэцкі вымушаны быў звярнуцца да маскоўскіх ваяводаў, каб яны вярнулі збеглых. Аднак гэта не прынесла вынікаў⁶¹. Як бачым, на грамадска-палітычную дзейнасць Баждана Саламярэцкага паўплывала геаграфічнае палажэнне яго маёнткаў, блізкасць да каралеўскага двара, сямейная палітыка Саламярэцкіх, у якой важнае месца займала імкненне да высокага статусу ў рэгіёне.

Шэраг дакументаў у Менскім гродскім судзе за 1582 г. прысвечаны спрэчнаму падзелу маёмасці паміж Бажданам Іванавічам і Іванам Бажданавічам Саламярэцкімі. Бацька Баждана Іван Васільевіч пакінуў маёнткі Асташына (Навагарадскі пав.), Гогаліца, Плешчаніцы, Гарадок, Саламярэч (Менскі пав.). Першыя тры пры падзеле дасталіся Івану, апошнія два – Баждану. Млын у Вільні дзяліўся пароўну. Баждан павінен быў выкупіць у жамойцкага старосты (1579) Яна Кішкі (?–1592)⁶² з заставы сяло Замаскі ў маёнтку Асташына, а Прылепамі, Дамжэрыцай і Данічамі яны валодалі разам. 7 красавіка Баждан і яго маці Ганна Глябовіч заявілі, што Іван не прыехаў на сустрэчу, дзе павінны былі канчаткова размеркаваць маёмасць. Праз 3 дні Іван падаў заяву аб змене падзелу: яму – Гарадок, Саламярэч, а Баждану – Асташына, Гогаліца, Плешчаніцы. 21 красавіка жонка Івана Марэта скардзілася на менскага вознага Шчаснага Кашу за тое, што ён прывёз ёй “непраўны” ліст на валоданне Саламярэччам Ганнай і Бажданам. Праз два дні такая жскарга была напісана Іванам Саламярэцкім. Маці і сыну надакучыла спрачацца ў судзе са сваяком, і яны захапілі Саламярэчча. 28 красавіка менскі возны Мікалай Запольскі спрабаваў увесці ў валоданне Саламярэччам Івана, але Ганны і Баждана не было ў маёнтку, а іх ураднік не пусціў вознага⁶³. Увесь судовы працэс

⁶⁰ Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo Sprendimai (1583-1655). P. 117, 122.

⁶¹ Kempa T. Sołomerecki Bohdan Iwanowicz. S. 326-327.

⁶² Tazbir J. Kiszka Jan // Polski Słownik Biograficzny. T. XII. Warszawa–Wrocław–Kraków, 1967. S. 507-508.

⁶³ АВАК. Т. 36. Акты Минского гродского суда. 1582-1590 гг. Вильна, 1912. С. 11-12, 23, 24, 29, 33-35, 40, 53-55.

Ганна выступала разам з сынам, бо на гэтых маёнтках ёй было запісана вена. Жаданне І.Саламярэцкага валодаць старажытнай айчыстай маёмасцю зразумела, але Багдан, як сын Івана Васільевіча, меў больш правоў на Гарадок і Саламярэч. Да таго ж такое размеркаванне маёмасці было запісана ў бацькоўскім тэстаменце. Рэдкімі былі выпадкі, калі ўсе бакі заставаліся задаволеныя падзелам. Сямейныя спрэчкі з-за падзелу маёмасці сталі звычайнай справай для таго часу, што паказваюць земскія і гродскія кнігі.

Гэта быў не адзіны працэс, дзе ўзгадвалася імя Багдана Саламярэцкага. Разам з маці ён скардзіўся на свайго апекуна Юзафа Віньковіча, што той не перадаў маёнтка Сёмкавічы (1582). Праз свайго служэбніка Амброжыя Пятровіча Багдан падаў скаргу на шляхцінку Менскага пав. Аўдоцю Стужынскую за пакос сена ў Саламярэччы (1582). Сустракаюцца скаргі з-за падданных. Яго ўмацаваны скардзіўся на падданных Яна Янавіча Рэкуця, якія пашкодзілі 10 коней Саламярэцкага (1582)⁶⁴. Ураднік Б.Саламярэцкага Станіслаў Пятровіч паведаміў у скарге на шляхціца Мікалая Янавіча Стужынскага, што 8 кастрычніка 1600г. той з падданнымі збіў і параніў падданага князя Івана Караля⁶⁵. Таксама былі скаргі на падданных Б.Саламярэцкага. Цівун менскага земскага судзі Грыгорыя Макаравіча Паўлюк Мішкуовіч скардзіўся на падданных Б.Саламярэцкага Мінкова Кузьміча, Івана Лыцковіча і Івана Верабеевіча з вёскі Часанаў, што яны 17 сакавіка (1600) прывезлі да сябе падданага земскага судзі і зараз яго там хаваюць. Ляснічыя пінскага старасціча Аляксандра Крошынскага Ляўко Сцепанавіч і Цішко Фёдаравіч падалі скаргу на падданных Б.Саламярэцкага з маёнтка Гарадок, што яны з намовы свайго пана высяклі лес пры маёнтку Заценскім у Менскім пав. і звезлі яго ў Саламярэч (1600)⁶⁶. Такого тыпу дакументы часта сустракаюцца ў кнігах гродскіх судоў. Нанясенне шкоды суседзям праз сваіх падданных у тыя часы было звычайнай справай. У дадзеных выпадках уладальнікі маёнткаў таксама былі адказныя за злачынства падданных.

Лёсавызначальнай падзеяй у жыцці крычаўскага старосты стаў шлюб. “Баркулабаўскі летапіс” паведамляе, што 8 жніўня 1583 г. Багдан Саламярэцкі ажаніўся з Евай Баркулабаўнай. Вяселле адбылося ў Вільні. Жонка паходзіла з сям’і свіслацкага дзяржаўцы, падстаросты магілёўскага (1555) і дзісенскага старосты (1566) Баркулаба Іванавіча Корсака (?-1576) і Паланеі Васільеўны Крошынскай (?-1594). Бацька Евы быў даволі ўплывовай асобай ва ўсходнім рэгіёне, аб чым сведчаць універсалы

⁶⁴ Тамсама. С. 182, 245, 248.

⁶⁵ НГАБ у Менску. Ф. 1727, воп. 1, адз. 1. Арк. 1206.

⁶⁶ Тамсама. Ф. 1727, воп. 1, адз. 1. Арк. 264 адв., 555 адв.-556.

Жыгімонта Аўгуста. У іх вялікі князь звяртаўся да Баркулаба Іванавіча з патрабаваннем забяспечыць побыт польскага войска ў Полацкім ваяводстве, у мястэчках Лукомя, Ула, Дуніловічы, Глыбокае, Мядзель і Барысаў (1562). Б.І.Корсак атрымаў адгаспадара “навечна” сяло Кушліні ў Полацкай зямлі (1559), манастыр Св. Івана Праддечы-на-Востраве ў Полацку “да жывота” (1562) і сяло Хадуцічы ў Магілёўскай воласці “да волі і ласкі гаспадарскай, і да ачышчэння” (1563). Б.І.Корсак пачаў будаваць замак у Баркулабава ў 1564 г. Замак заняў зручную ў тактычным плане мысавую пляцоўку на высокім беразе каля ўпадзення р.Стругі ў Дняпро. Па перыметру ўмацавання праходзіў вал з драўлянымі забудовамі. Закладаўся замак з паселішчам у разгар Лівонскай вайны, якая закранула Баркулабава. Да 1568 г. тут было пабудавана дзве царквы. У 1597 г. паселішча ўжо дасягнула статуса мястэчка. Пасля бацькі ім валодала дачка Ева. Летапісец адзначае, што дзісенскі стараста разам з Раманам Хадкевічам заклаў замкі Дзісна, Варонічы, Лепля, Чашнікі і засяліў там людзей. Памёр Баркулаб Корсак 20 жніўня 1576 г. у Дзісенскім старостве ў замку Дзісенка. Пахаваны быў у царкве Св. Прачыстай Багародзіцы ў Вільні. Яго жонка перажыла мужа. Прыняўшы святых таінствы, яна памерла ў прысутнасці свайго свяшчэнніка ў “свяціцы Буйніцкай”. Пахавалі Паланею не побач з мужам, а ў царкве ў Баркулабава. Маці Баркулаба Марыя Гітаўна, якая скончыла сваё жыццё ў Баркулабава, была пахавана ў царкве Св. Спаса ў Магілёве⁶⁷. У гэтай сям’і не існавала традыцыі сямейнага склепу. Паланея Крошынская запісала дачцы маёнтак Кроштаў, які знаходзіўся ў Наваградскім ваяводстве. Шлюб Багдана Саламярэцкага з Евай Корсак быў вельмі выгодным. Ён замацоўваў сацыяльны пазіцыі Саламярэцкіх ва ўсходнім рэгіёне ВКЛ і, адпаведна, сяродправаслаўнай шляхты, а таксама значна палепшыў маёмасны стан.

30 траўня 1592 г. Багдан Саламярэцкі выкупіў Буйнічы і Чайкі ў Філона Кміты Чарнобыльскага, Солтанаў, Масальскіх і Крошынскіх і зрабіў там валочную памеру. У гэтым жа годзе заснаваў слабоды Махава і Сутокі. Летапісцам адзначаецца яго ўдзел у вайсковых кампаніях супраць Масквы (1579) і паўстанцаў Севярына Налвіайкі (1596). Багдан Саламярэцкі заклаў мястэчка на рацэ Дашкоўцы, назваў яго Багданава ў гонар свайго імя і імя сына і даў мясцовым падданым волю на 15 гадоў

⁶⁷ Помнікі старажытнай беларускай літаратуры. Мн., 1975. С. 115, 118, 146; Метрыка Вялікага княства Літоўскага. Кн. 44. (1559-1566). С. 41-47, 68-69, 77-78, 95; НГАБ у Менску. КМФ. 18, воп. 1, адз. 228. Арк. 96-96 адв.; Ткачоў М.А. Замкі і людзі. Мінск, 1991. С. 149-150; Насевіч В.Л., Удальцоў В.М. Баркалабава // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. Т. 1. Мінск, 1993. С. 307.

⁶⁸ Насевіч В.Л., Віталёва В.В. Буйнічы // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. Т. 2. Мн., 1994. С. 120; Помнікі старажытнай беларускай літаратуры. С. 115, 118, 122, 134, 135.

(1594). На Ражство Хрыстова 1599 г. канцлер ВКЛ Леў Сапега з “многімі вяльможнымі панамі” наведаў крычаўскага старасту ў Баркулабаве⁶⁸.

Багдан Саламярэцкі значна пашырыў свае ўладанні. Ён атрымаў прывілей на вёскі Хадушэвічы, Дасовічы, Бялевічы, Сірадовічы і Нава-сёлкі ў Магілёўскім пав., якія належылі яго цесцю Баркулабу Іванавічу (1593). Пасля атрымаў прывілей на Паланіцы ў Мсціслаўскім пав. (1594), Оўлуч каля Крычава (1595), Хатавічы (1598)⁶⁹. Ад маці яму перайшла частка Сёмкава, другую частку купіў у Еліяша Рэкуця (1599). Крычаўскі стараста набыў у полацкага падсудка Фёдара Шаўла маёмасць Касынь з сёламі Каўшоў і Кушлёў (1591), частку Буйніч і Чайкі ў Аршанскім пав., Ледневічы і Обаль у Віцебскім пав. Валодаў дамамі ў Менску і Вільні. Некаторыя маёнткі (Кельмы і воласць Дабікінты ў Жамойці, Арэхаўна ў Полацкім ваяводстве і Залессе) ён прадаў⁷⁰.

Аднак нават пры такой станоўчай фінансавай карціне Б.Саламярэцкаму не ўдалося пазбегнуць пазыкаў. Ён своечасоване выплаціў пазыкі ў 1000 коп літоўскіх грошаў Юрыю Куле і яго жонцы, а Пятру Бернацкаму ў 924 коп літоўскіх грошаў (1600)⁷¹. Крычаўскі стараста аддаў у заставу сяло Сялоты (маёнтка Сёмкаўскі Гарадок) менскаму падкамораму Мікалаю Рэкуцю на тры гады за 300 коп літоўскіх грошаў (1615)⁷². Гэта была тыповая сітуацыя для многіх шляхецкіх сям’яў, калі з аднаго боку пашыраліся маёнткі, а з другога недахоп наяўных грошаў прымушаў пазычаць.

Багдан Іванавіч актыўна падтрымліваў праваслаўную царкву. Ён заклаў у Крычаве адно з першых царкоўных брацтваў на ўсходзе ВКЛ (1588), даў новы фундуш для Прачысценскай царквы ў Буйнічах (1593), заклаў манастыр і новую царкву Св.Юрыя ў Баркулабава, пабудаваў царкву ў Багданаве⁷³. На царкоўны сабор, які праводзіўся 29 ліпеня 1590 г. у Берасці, ён адправіў баркулабаўскага свяшчэнніка Фёдара Філіпавіча. Крычаўскі стараста падараваў святару царквы Св.Багародзіцы ў Буйнічах 2 пляцы і 2 валокі зямлі (1593). Багдан і яго жонка Ева далі фундуш на царкву Св.Вялікапакутніка Георгія (царква на Іллінскай гары ў Магілёве, 1594) і каля яе заснавалі мужчынскі манастыр. Багдан папрасіў Афанасія Тарлецакага “жыць тут з браціяй”⁷⁴. Магчыма ён фундаваў царкву Св.Мікалая ў Саламярэччы, якая ўзгадваецца ў кнізе Менскага гродскага суда за 1600 г.⁷⁵

⁶⁹ Wolff J. Kniaziowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku. S. 498.

⁷⁰ Kempa T. Sołomerecki Bohdan Iwanowicz. S. 326-327.

⁷¹ НГАБ у Менску. Ф. 1727, воп. 1, ад.з 1. Арк. 603, 866-867, 1181-1181 адв.

⁷² Grodek Semkowski // Słownik Geograficzny. Zeszyt XIII. T. IV. Warszawa, 1881. S. 827.

⁷³ Kempa T. Sołomerecki Bohdan Iwanowicz. S. 326-327.

⁷⁴ Беларускі архив древних грамот. Ч. 1. М., 1824. С. 72; Помнікі старажытнай беларускай літаратуры. С. 123, 131, 188, 209.

⁷⁵ НГАБ у Менску. Ф. 1727, воп. 1, ад.з. 1. Арк.100 адв.

Разам з братам Іванам крычаўскістароста прымаў удзелу Віленскім з'ездзе, накіраваным супраць царкоўнай уніі (1599)⁷⁶. Ён падтрымліваў сувязі з праваслаўнымі брацтвамі. У лісце, адрасаваным львоўскаму брацтву, пісалася пра цвёрдасць, трываласць у праваслаўнай веры, бо павялічылася колькасць людзей, якія ненавідзяць праваслаўе. Ліст быў напісаны разам з жонкай Евай Баркулабаўнай Корсак (1 верасня 1600 г.)⁷⁷. Яго жонка дала два грунты – Ясінскі і Сятчэскі – у Менскім ваяводстве на фундацыю царквы ігумену манастыра Св.Апосталаў. Фундацыя была зроблена з бласлаўлення Канстанцінопальскага патрыярха. Для выканання гэтага распараджэння былі прызначаны апекунамі польны гетман ВКЛ Крыштаф Радзівіл, менскі земскі суддзя Марцін Валадковіч і яго зяць Багдан Сцяцкевіч⁷⁸. Падтрымка праваслаўнай царквы і яе абарона – гэта была палітыка роду Саламярэцкіх. Факты ўказваюць на значную ролю Багдана Саламярэцкага ў праваслаўным руху, яго актыўную падтрымку царквы рознымі шляхамі. Жонка была яго аднадумцам і паплечнікам у гэтай справе. Разнастайная інфармацыя сведчыць пра тое, што крычаўскі староста быў цікавай асобай. Ён карыстаўся павагай сярод шляхты, асабліва праваслаўных вернікаў. Памёр Багдан Саламярэцкі 7 верасня 1602 г. у Крычаве, а пахаваны быў у сямейным склепе царквы Св.Пакровы ў Саламярэччы⁷⁹.

У сям'і Багдана Іванавіча Саламярэцкага і Евы Баркулабаўны было 5 дзяцей: Багдан, Хрысціна, Алена, Марына, Рэгіна. Сын нарадзіўся ў Крычаве 30 мая 1589 г. Пры хрышчэнні Багдан атрымаў другое рэлігійнае імя Ісакі Далмацкі. Хросным быў нейкі жабрак. Кіруючыся рэлігійнымі матывамі шляхта часта запрашала на гэтую ролю жабракоў. У гонар бацькі яго назвалі Багданам. Гэтае імя часта ўжывалася ў Саламярэцкіх. Багдан пачаў вучыцца ў Лаўрэнція Зізанія з 5 гадоў. Потым вучыўся ў Мялеція Сматырыцкага (1600)⁸⁰. Традыцыйна шляхецкія дзеці атрымлівалі пачатковую адукацыю ў хатніх настаўнікаў. Нярэдка гэта былі самыя адукаваныя людзі свайго часу. Пазней М.Сматырыцкі быў яго апекуном падчас вучобы ў пратэстанцкіх установах у Нямецчыне⁸¹. Ён быў аўтарам эпіграмы на герб Саламярэцкіх, надрукаванай у “Евангеллі” (1616)⁸².

⁷⁶ Wolff J. Kniaziowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku. S. 498.

⁷⁷ Археографический сборник документов относящихся к истории Северо-западной Руси. Т. 4. Вильна, 1851. С. 241.

⁷⁸ НГАБ у Менску. Ф. 694, воп. 1, адз. 200.

⁷⁹ Помнікі старажытнай беларускай літаратуры. С. 146.

⁸⁰ Тамсама. С. 122, 134, 136.

⁸¹ Kempa T. Sołomerecki Bohdan Iwanowicz. S. 326.

⁸² Саверчанка І. Aurea medio critas. Кніжна-пісьмовая культура Беларусі. Адраджэнне і ранняя барока. Мн., 1998. С. 220.

Аўдавеўшы, Ева Баркулабаўна была вымушана самастойна вырашаць розныя сямейныя праблемы. Яна фігуравала ў разнастайных судовых справах. У выніку шматлікіх разбіральніцтваў з-за яе падданых і дзяржаўных падданых, якія чынілі шкоды на мяжы маёнтка Баркулабава і Магілёўскай воласці, была праведзена новая мяжа паміж гэтымі ўладаннямі (1604), якую зацвердзіў вялікі князь (1605)⁸³. Менскі райца зафіксаваў, што Ева Баркулабаўна не аддала Даніэлю Маслёнку 160 коп літоўскіх грошаў, мёд, вепраў, кароў, жыта і інш. (1618). Разам з сынам яна заставіла сяло Раманавічы, якое належала да Старых Саламярэч, за 800 коп літоўскіх грошаў Марыне Стужынскай (1618), а сяло Нялідавічы – за 717 коп літоўскіх грошаў (1617). Е.Саламярэцкая судзілася з Крыштафам Рэкуцем у менскім гродскім судзе і Галоўным Трыбунале ВКЛ (1619). Праз год яна скардзілася на яго за захоп зямлі і абразу яе і сына⁸⁴. Як бачым, жыццё гэтай жанчыны было насычанае турботамі.

Ева Баркулабаўна і яе зяці – віцебскі падкаморы Каспер Швыйкоўскі, віцебскі харужы Марцыян Гурскі, слоні́мскі харужы Юры Мялешка – каралеўскім рэскрыптам атрымалі права апекаваць Багдана Багданавіча і яго маёмасць (1618) у сувязі з псіхічным захворваннем (1618-1626). Судовая справа Евы Баркулабаўны і Багдана з сынам Дзмітрыя Скуміна Тышкевіча Юрыем пра выплату апошняму пазыкі змяшчае інфармацыю (1613-1617), што Багдан не з'явіўся ў суд-за хваробы (1617). Яны пазычылі ў Юрыя Скуміна Тышкевіча 40 коп літоўскіх грошаў пад заставу сяла Бондачы, але не выплацілі іх у тэрмін. У выніку судовых працэсаў сума выраасла да 1350 коп, і Саламярэцкія вымушаны былі аддаць сяло Ю.Тышкевічу⁸⁵.

Паралельна з гэтай справай ішла іншая – аб вяртанні 15 падданых з сяла Бондачы⁸⁶. З-за хваробы Б.Б.Саламярэцкі не прысутнічаў на судовых паседжаннях, дзе абвінавачваўся ў падробцы тэстамента В.Дарагастайскага⁸⁷. Наогул сын дастаўляў Еве Корсакаўне шмат турботаў. Кніга менскага гродскага суда за 1615 – 1620 гг. утрымлівае застаўныя запісы і скаргі на Б.Б.Саламярэцкага за нявыплату пазыкаў. Ён пазычыў 400 коп літоўскіх грошаў у свайго слугі пана Станіслава Пятровіча і яго жонкі Палонні Іванаўны і заставіў ім маёнтак Саламярэч (1616). Своечасова не былі вернутыя Фёдару Наркевічу 240 коп літоўскіх грошаў (1616), Ані-

⁸³ НГАБ у Менску. КМФ 18, воп. 1, адз. 88. Арк. 216 адв.-220 адв.

⁸⁴ Тамсама. Ф. 1727, воп. 1, адз. 2. Арк. 662-663, 857 адв.-860, 863 адв.-865 адв., 931 адв., 1083; Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo Sprendimai (1583-1655). P. 295-296.

⁸⁵ НГАБ у Гародне. Ф. 525, воп. 1, адз. 1. Арк. 25-35 адв.

⁸⁶ НГАБ у Менску. Ф. 1727, воп. 1, адз. 2. Арк. 353-354.

⁸⁷ Тамсама. Арк. 285, 325-335 адв.

кею Паўлавічу – 130 коп літоўскіх грошаў (1616). У выніку паводле пастановы суда з усімі выдаткамі Багдан Багданавіч павінен быў выплаціць Анікею 862 коп літоўскіх грошаў (1616). Ён аддаў у застава сяло Сялюты, якая належала да Саламярэцкага Гарадка, за 400 коп літоўскіх грошаў Аўдошці Уладычанцы Янавай Стужынскай і яе дачцэ Марыне (1616). Аднак свой запіс не прызнаў. Толькі пасля судовай справы яны былі ўведзеныя менскім возным Пятром Казлоўскім у застаўное ўладанне. Не аддаў пазыку 800 коп літоўскіх грошаў Станіславу Бяліцкаму (1618). Маці вымушана была выплаціць за сына 5290 коп літоўскіх грошаў жыду Ювелу Абрамавічу і яго маці, якія Багдан узяў у яго бацькі Абрама Беняшавіча (1618). Крыніцы сведчаць, што ў гэты час ён ужо захварэў⁸⁸. Адсутнасць менскіх земскіх і гродскіх кніжак за 1620 – 1639 г. не дае магчымасці цалкам прадставіць сітуацыю з хваробай. Крычаўскі старасціх знаходзіўся пад апекай маці і сваякоў з 1618 г., але ўжо ў 1617 г. ён не прысутнічаў ў судах. Характар хваробы ў дакументах не пазначаны. Магчыма фінансавыя растраты вымусілі Еву Баркулабаўну пайсці на гэты крок, каб захаваць маёмасць.

Па праву спадчыны Багдан валодаў маёнткамі Саламярэцкім Гарадком, Саламярэччам, якое потым перайшло да сястры Алены Сцяцкевіч, і Баркулабавым. У апошнім ён даў фундацыю на заснаванне манастыра і царквы (1626), якім адпісаў вёскі Касцянку, Воранаўку, Стайкі. Фундацыю даў свайму настаўніку Мялешцію Смятрыцкаму⁸⁹. Багдан працягваў традыцыю падтрымкі праваслаўя.

Лёс яго сясцёр склаўся наступным чынам. 6 студзеня 1599 г. Хрысціну (?-пасля 1634) заручылі са старэйшым сынам рэчыцкага старасты Яраша Жыжэмскага і Багданы Друцкай-Горскай рэчыцкім старастам (1589) Пятром Жыжэмскім (?-1618). Праз год адбылося вяселле. У 1600 г. яны атрымалі прывілей на сяло Востраў-Язёркі ў Рэчыцкім пав. У шлюбе нарадзілася тры сыны Крыштаф, Ян і Адам⁹⁰.

Рэгіна (?-пасля 1634) стала жонкай ашмянскага харужага Юрыя Мялешкі (?-да 1641). Ён быў сынам слонімскага войскага (1576), земскага пісара (1578), гаспадарскага маршалка (1580) Абрама Данілавіча (?-1602) і Ганны Бачанцы. А. Д. Мялешка быў жанаты двойчы, другая жонка

⁸⁸ Тамсама. Арк. 113 адв.-114, 162-162 адв., 176-177, 200-200 адв., 239-239 адв., 782 адв.-783, 839-839 адв.

⁸⁹ Археографический сборник документов относящихся к истории Северо-западной Руси. Т. 2. С. 34-35; Wolff J. Kniaziowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku. S. 499.

⁹⁰ Wolff J. Kniaziowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku. S. 499, 628; Помнікі старажытнай беларускай літаратуры. С. 135; НГАБ у Менску. КМФ 18, воп. 1, адз. 73. Арк. 45 адв.

– Багдана Вайнянка. Юрый і яго сястра Гальшка нарадзіліся ў першым шлюбе. Канчаткова яны атрымалі нерухомыя і рухомыя рэчы пасля маці ў 1595 г. З-за маёмасных прэтэнзій дзяцей ад першага шлюбу А.Д.Мялешка размеркаваў карыстанне маёмасцю. Дочкам запісаў выправу на Дзевяткавічах (Слоніўскі павет), стаў і млын у гэтым маёнтку атрымала другая жонка, а ўтрыманне яго – сын (1595). Падчас наезду казакоў на Слоніўскі павет Ю.Мялешка ўзброіў насельніцтва для абароны ад іх, што было адзначана ў Канстытуцыі сойма за 1616 г. Ён абіраўся паслом на сойм 1627 г.⁹¹

Ю.Мялешка і яго жонка Рэгіна пазычылі ў Яна Хамшэя і яго жонкі Ганны Кенсоўскай 5000 злотых, застаўшы фальварак Восава на тры годы 1634 – 1637 (1634). Раіна Саламярэцкая запісала мужу рухомыя рэчы і 20 000 злотых на сваіх маёнтках, а пасля прасіла Галоўны Трыбунал ВКЛ дазволіць ёй гэтым карыстацца (1633). Яна выступіла супраць мужа ў судовым працэсе з-за фальварка Рубаўшчызна пры Баркулабаве (1632-1633)⁹². Сямейнае жыццё гэтай пары часткова асвятляе фундацыйны запіс стрычнай унучкі Ю.Мялешкі Гелены Геларыі Грабінскай, манахіні базыльянскага манастыра пры царкве Св. Тройцы ў Менску (1641). З яго становіцца вядома, што ашмянскі харужы моцна хварэў перад смерцю, у яго не было нашчадкаў. Ён трымаў у пажыццёвым валоданні Старыя Саламярэччы, Саламярэцкі Гарадок, Сёмкава і да іх прыналежачыя фальваркі. Тэстаментам запісаў бацькам манахіні Яну Грабінскаму і Зоф’і Салагубаўне і іх дзецям фальварак Сёмікаў (Сёмкаў), рухомую маёмасць і 86 000 злотых. Усю суму манахіня падаравала манастыру⁹³. Гэтую інфармацыю пацвярджаюць выплаты пазыкаў Ю.Мялешкай з Саламярэчча і Саламярэцкага Гарадка. Ён атрымаў пазы аб сплаце пазыкаў Б.Б.Саламярэцкага (1629). Слоніўскі харужы выплаціў за Еву Баркулабаўну 500 коп літоўскі грошаў (1630), якія яна пазычыла ў Самуэля Краеўскага і яго жонкі Хрысціны Пракапавічоўны аддаўшы ў заставу 10 падданаў са Старых Саламярэчч у 1626 г. Ён працягваў справу аб пазыках з М.Стужынскай і выплаціў ёй 1000 коп літоўскіх грошай (1633–1634)⁹⁴.

⁹¹ Niesecki K. Herbarz Polski. T. V. Lipsk, 1841. S. 397.

⁹² Lulewicz H., Rachuba A. Urzędnicy centralni i dostojnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. S. 220; НГАБ. Ф. 1785, воп. 1, адз. 14. Арк. 96-99 адв.; Lietuvos mosklų akademijos Bibliotekas rankraščių skyrius. F.21-1222. 24-27, F. 18-135. l. 287, 408.

⁹³ Wolff J. Kniaziowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku. S. 499; Kempa T. Sołomerecki Bohdan Iwanowicz // Polski Słownik Biograficzny. T. XL/3. Zeszyt 166. S. 327; НГАБ. Ф. 1727, воп.1, адз. 3. Арк. 215-216 адв.

⁹⁴ НГАБ. Ф. 1324, воп.1, адз. 4. Арк. 32-33, 27-29 адв.; адз. 11. Арк. 39-40; адз. 14. Арк.1-2.

Алена была замухам двойчы. Першым яе мужам быў віцебскі падкаморы Каспер Швыйкоўскі (?-1619), пратэстант па веравызнанню. Гісторыю гэтай шлюбнай пары прышлося рэканструяваць па падложным дакументам, якія выявіў Зміцер Яцкевіч. Яны былі прадстаўлены Гартынскімі для атрымання дваранства ў Расейскай імперыі. Замест прозвішча Швыйкоўскіх Гартынскія ўпісалі сваё прозвішча і атрымалася, што Каспер Гартынскі жаніўся з Аленай Саламярэцкай. У дакументах было зменена толькі прозвішча, а факталагічны матэрыял захаваўся.

Для Каспера Швыйкоўскага гэта быў ужо другі шлюб. Імя яго першай жонкі – Кацярына Стэфанаўна Роская. У шлобе нарадзіліся Крыштаф, Ян і Зоф’я Ганна, будучая жонка Яна Стаброўскага. На момант смерці бацькі (1619) яны былі ўжо дарослымі і мелі свае сем’і. Менавіта таму сыны і зяць былі прызначаны апекунамі для Алены і дзвюх няпоўнагадовых дачок Кацярыны і Ганны. У 1612 г. віцебскі падкаморы пазычыў у сваёй жонкі 1368 коп і 36 грошаў і заставіў на гэтую суму маёнтак Сяльцо і фальварак Машкоўскі з сёламі, а таксама падданных у Куцейне з арэндаю Куцейнскаю і Сялецкаю, з млынам. 25 чэрвеня гэтага ж года аршанскі енерал* (генерал) Іван Ляшовіч увёў яе ў валоданне гэтай маёмасцю. Алена запісала мужу свой пасаг 5000 коп літоўскіх грошаў і рухомыя рэчы на суму 2360 коп літоўскіх грошаў, а таксама 1368 коп і 36 грошаў, якія ён пазычыў у яе (1612). Пасля таго, як яна выйшла другі раз замуж, Ян Стаброўскі пачаў супраць яе працэс (1625-1629). Паводле тэстаменту Каспера Швыйкоўскага⁹⁵ (21 чэрвеня 1619 г.) яна магла “сядзець на ўдоўім столцы” і трымаць маёмасць пажыццёва або да другога шлюбу, які і стаў прычынай судовай справы. Я.Стаброўскі лічыў, што яна няпраўна трымала апеку і патрабаваў перадаць апякунства на сябе. Аршанскі земскі суд не змог вырашыць справу і перадаў яе ў Галоўны Трыбунал ВКЛ. Вышэйшы апелюцыйны суд адзначыў, што апеку над дачкамі ў ВКЛ заўсёды трымала маці, і захаваў за ёй апеку.

К.Швыйкоўскі запісаў Кацярыне і Ганне па 1000 злотых пасагу на сваіх маёнтках (у падложных дакументах – 10 000 злотых), а таксама – вена для Алены Саламярэцкай. Старэйшая дачка выйшла замуж за Даждбога Шэмета і атрымала спачатку 700 злотых, а пасля яшчэ 300. Усе грошы павінны былі выплаціць сыны ад першага шлюбу, што і было зроблена да 1636 г. Другая дачка пабралася шлюбом з Халецкім⁹⁶. Шлюб Алены Саламярэцкай з Касперам Швыйкоўскім быў даволі трывалым.

* Галоўны з павятовых возных – Н.С.

⁹⁵ AGAD. Archiwum Tyzenhauzów, sign.C-2. К. 387-396 (дакумент выяўлены Г. Брэгерам).

⁹⁶ НГАБ у Менску. Ф. 2219, воп. 1, адз. 24. Арк. 90-110 адв.; тамсама. Адз. 1. Арк. 411-411 адв.; AGAD. Archiwum Tyzenhauzów, sign.C-2. К. 387-396.

Паводле даравальнага запісу, муж добра ставіўся да Алены, а яна даравала яму доўг. Муж запісаў ёй забеспячэнне і пакінуў апеку наддзедзьмі.

Другі шлюб быў з мсціслаўскім падкаморым і кашталінам (1644), наваградскім кашталінам і ваяводам (1646) Багданам Вільгельмавічам Заверскім-Сцяцкевічам (?-1651). Ён мог адбыцца ў перыяд з 1622 па 1625 г. Б.В.Сцяцкевіч паходзіў з праваслаўнай сям’і браслаўскага падкаморыя Вільгельма Сцяцкевіча і Ганны Багданаўны Агінскай. Бацькі Ганны Багдан Мацвеевіч Агінскі і Раіна Валовіч актыўна падтрымлівалі праваслаўную царкву⁹⁷. Ганна падаравала ёй дом з плацам у Менску (1619)⁹⁸. Вільгельм Сцяцкевіч і стрыечны брат Алены Лаўрын Ратомскі ўзгадваліся сярод апекуноў фундацыі царкве Св.Пятра і Паўла ў Менску, якую зрабіла жонка маршалка ВКЛ Багдана Сцяцкевіча Аўдоцця Грыгораўна Друцкая-Горская (1619)⁹⁹. Алена і Багдан Вільгельмавіч купілі ў Швейкоўскіх сяло Куцейны з прысёлкам Паддубцы ў Аршанскім пав. і запісалі яго на Богаяўленскі мужчынскі манастыр (1623). Надпіс на сцяне Богаяўленскай царквы адзначаў у якасці заснавальнікаў Алену, яе сына мсціслаўскага падкаморыя Фёдара, яго жонку Алену і іх дзяцей (1635). У алтары царквы былі пакладзены мошчы Св.Панцеляймона, Св.Арцемія і Св.Анастасія Персяніна.

Па прыкладу Алены і Багдана маці апошняга Ганна разам з другім сынам аршанскім харужым Янам, падаравала гэтаму манастыру Белікоўскую зямлю (1629). У Куцейнах яшчэ быў заснаваны Б.Сцяцкевічам і яго маці Успенскі жаночы манастыр (1631). Алена і Багдан пацвердзілі фондуш яе брата Багдана і падаравалі Баркулабаўскаму манастыру маёнтак Буйнічы ў Аршанскім пав. (1633). У гэтым жа годзе ў Буйнічах быў заснаваны імі Буйніцкі Святадухаўскі манастыр. Магілёўскае праваслаўнае брацтва атрымала ад іх пляц у Магілёве (1637). Сярод сведкаў, якія падпісалі фондуш, быў зяць Даждбог Шэмет. Алена памерла ў 1640 г. і была пахавана ў Куцейнскім манастыры¹⁰⁰. На смерць Алены было на-

⁹⁷ АВАК. Т. 11. Акты Главного Литовского трибунала. Вильна, 1880. С. 85-88, 104-107.

⁹⁸ Собрание древних грамот и актов городов Минской губернии, православных монастырей, церквей и по разным предметам. Минск, 1848. С. 123-126.

⁹⁹ Тамсама. С. 120-122.

¹⁰⁰ Акты относящиеся к истории Южной и Западной России... Т. 2. 1599-1637. Санкт-Петербург, 1865. С. 91-92; Археографический сборник документов относящихся к истории Северо-западной Руси. Т. 2. Вильна, 1867. С. 55-56, 61-64; НГАБ у Менску. Ф. 1775, воп. 1, адз. 7; Ярашэвіч А.А. Куцейнскі Богаяўленскі манастыр // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. Т. 4. Мінск, 1997. С. 321; Ярашэвіч А.А. Куцейнскі Успенскі манастыр // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. Т. 4. С. 321; Wolff J. Senatorowie i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego 1386-1795. Kraków, 1885. S. 62; Wolff J. Książowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku. S. 49; Ярашэвіч А.А. Буйніцкі Святадухаўскі манастыр // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. Т. 2. Мінск, 1994. С. 119.

пісана пахавальнае казанне Самуэлем Шыцікам-Залескім, якое было прамоўлена на другі дзень пасля пахавання ў Куцеінскім манастыру. Тэкст напісаны на старапольскай мове. Гэта даволі рэдкі выпадак казання ў праваслаўным асяроддзі. Аўтар адзначыў набожнасць Алены, пералічыў яе фундацыі, згадаў пра дапамогу хворым і бедным, ахаарактарызаваў як добрую жонку і маці¹⁰¹.

Пасля смерці жонкі Б.Сцяцкевіч фундаваў праваслаўны жаночы манастыр у Баркулабава і запісаў яму востраў Борак (дняпроўскі?) са ставам і млынам. У дакуменце адзначалася, што гэтую фундацыю яны планавалі зрабіць з жонкай, але яе смерць перашкодзіла здзейсніць гэты план разам. Ігумену Куцеінскага манастыра Іліі Труцэвічу даручаў вылучыць ігуменню і сяцёр для заснавання манастыра. Абодва манастыры павінны былі дапамагаць адзін аднаму. Пратэктарамі пакідаліся сын Міхаіл і дочкі (1641). Улічваючы, што манастырская зямля была неўрадлівай, ён даў яшчэ адзін фундуш манастыру на агарод у Баркулабава (1643). Сын Міхаіл як дзедзіч маёнтка Баркулабава пацвердзіў фундацыі бацькоў Баркулабаўскаму манастыру (1652)¹⁰². Сям'я Багдана і Алены вызначалася актыўнай фундатарскай дзейнасцю, падобна як і сям'я бацькоў Алены. Муж адзначаў, што яны былі аднадумцамі ў гэтай справе. Сямейнае выхаванне і традыцыя падтрымкі праваслаўнай царквы спрыяла іх згодзе.

Першы раз Марына (?-пасля 1627) выйшла замуж за Войцаха (?-1613), сына смаленскага і мсціслаўскага ваяводы Пятра Монвіда Дарагастайскага і Барбары Шэметаўны. Яна ўнесла пасаг 7000 коп літоўскіх грошаў. Муж запісаў ёй 5000 коп літоўскіх грошаў на маёнтак Новы двор (Менскі пав.), 2000 – на Вірну (Рэчыцкі пав.) і столькі ж – на Халопенічы (Менскі пав.). Войцах Дарагастайскі не займаўся грамадскай і палітычнай дзейнасцю, а бавіў час у забавах, марнуючы грошы і маёмасць жонкі. Ён заклаў маёнткі Халопенічы і Вірна розным асобам. Новым запісам забяспечыў іх Марыне на вечнае валоданне. Шматлікія пазыкі вымусілі

¹⁰¹ Zaleski S.Sz. Drzewo dobre na drugi dzień pogrzebu Wielmożney Paniey Heleny X. Sołomereckiey Bogdanowey Stetkiewiczowey Podkomorzyney Mscisławskiey. [Kuteiny], 1640. На тытульным лісце не пазначана месца друку, але вядома, што ў 1631-1632 гг. тут дзейнічаў друкар Собаль Спірыдон. Калі ён выехаў у Буйнічы, то друкарская праца была працягнута манахамі да 1655 г., да вывазу кляштара маскоўскім царом Аляксеем Міхайлавічам у Цвер. Гл., Drukarze dawnej Polski od XV do XVIII wieku. Zeszyt 5: Wielkie Księstwo Litewskie / oprac. A.Kawecka-Gryczowa, K.Korotajowa, W.Krajewski. Wrocław-Kraków, 1959. S. 141.

¹⁰² Акты относящиеся к истории Западной России. Т. 5. 1633-1699. Санкт-Петербург, 1853. С. 68-72; АВАК. Т. 11. С. 132-133; Археографический сборник документов относящихся к истории Северо-западной Руси. Т. 2. Вильна, 1867. С. 71-73.

Дарагастайскага прадаць Халопенічы за 10 000коп літоўскіх грошаў Станіславу Мацеевічу Захэрэўскаму і яго жонцы Аляксандры Ваўжынцаўне Дамінікоўскай(1610). Марына Саламярэцкая падпрымусам паставіла свой подпіс пад дакументам. Атрыманья грошы пайшлі Дарагастайскаму.

В.Дарагастайскі памёр раптоўна ў маёнтку Новы Двор, які на той час быў у застаўным валоданні Адама Валадковіча і яго жонкі Кацярыны Дарагастайскай. Тэстамент не быў складзены. Гэта стала прычынай скаргі сясцёр памерлага, а менавіта жонкі менскага земскага падсудка Марціна Валадковіча Дароты, жонкі менскага гараднічага Адама Валадковіча Кацярыны, жонкі Багдана Казінскага Раіны і ўдавы Яна Уніхоўскага Барбары Дарагастайскіх на Марыну Саламярэцкую. Апошняя разам з братам Багданам і Янам Окунем абвінавачваліся ў фальсіфікацыі тэстаменту і актыкацыі яго ў Менскім гродскім судзе, а таксама ў тым, што ўсю маёмасць В.Дарагастайскага яна запісала сабе. 7 кастрычніка 1617г. суд не змог прыняць рашэння па справе. Пазней яна разглядалася ў Галоўным Трыбунале ВКЛ і была зноў адпраўлена ў Менскі гродскі суд. Падчас другога разгляду судустанавіў, што Марына ставіла подпісы пад прымусам, пацвердзіў запісы на Вірна, Халопенічы і Новы двор, якія былі зроблены ў ранейшых дакументах і таксама запісаны ў тэстаменце першага мужа (1617). Зафіксавана, што яна разам з другім мужам заплаціла пазыкі В.Дарагастайскага (больш чым 5000 коп літоўскіх грошаў)¹⁰³.

М.Саламярэцкая даволі хутка знайшла сабе новага мужа – віленскага харужага (1612–1633) Марцыяна Вацлававіча Гурскага (?–1633)¹⁰⁴, які ўваходзіў у склад свецкіх сенатараў кальвіністаў (1614)¹⁰⁵. Іх дачка Хрысціна выйшла замуж за віленскага харужага Станіслава Крышкоўскага, які таксама быў пратэстантам¹⁰⁶. Марцыян выступаў з жонкай у судовых справах з 1616г., таму шлюб мог быць заключаны ў перыяд 1614 – 1616 г. Разам з ім яна выкупіла з заставы маёнтак Вірна з сёламі, слабадамі і востравамі ў мозырскага староства Бальтазара Стравінскага (1616)¹⁰⁷. У позве Аляксандры Канстанцінаўне Лукомскай, якая на той час была другі раз замужам за князем Аляксандрам Сакалінскім, адзначалася, што слуга М.Саламярэцкай Мікалай Гышка быў адпраўлены ў Вільню з пустымі бланкамі дакументаў (“мембранамі”), дзе былі пастаўлены подпісы і пячаткі В. Дарагастайскага і ягонай жонкі. Аднак ён знік з гэтымі

¹⁰³ Брэгер Г. Хацохова. Мн., 2001. С. 20-21. НГАБ у Менску. Ф. 1727, воп. 1, адз. 2. Арк. 284 адв.-291, 225-335 адв.

¹⁰⁴ Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy. T.1. Województwo Wileńskie XIV-XVIII wiek / Pod.red. A.Rachuby. Warszawa, 2004. S. 87.

¹⁰⁵ Беларускі дзяражаўны музей гісторыі рэлігіі. НВ 5574/78.

¹⁰⁶ Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. S. 87.

¹⁰⁷ НГАБ у Менску. Ф. 1727, воп. 1, адз. 2. Арк. 173 адв.-174 адв.

дакументамі (1616). А.Лукомская падала скаргу аб тым, што В.Дарагастайскі пазычыў у яе 800 коп літоўскіх грошаў і не вярнуў. М.Саламярэцкая падпрысгай заявіла, што не брала гэтых грошаў. Па рашэнню Менскага гродскага суда яна была вызвалена ад выплаты пазыкі (1618)¹⁰⁸.

Другі муж запісаў ёй на пажыццёвае валоданне Пакаждзінпы і Плікі (1621). Марына і Марцыян набылі маёнтак Новы двор у Менскім ваяводстве (1617) ад сяцёр Дарагастайскага¹⁰⁹. Сямейнае жыццё М.Саламярэцкай ўскладнялася разнастайнымі фінансавымі праблемамі, якія стварыў В.Дарагастайскі. Іх прыйшлося вырашаць яшчэ пасля яго смерці. Дзяцей з першым мужам не было. Колькасць дзяцей народжаных у другім шлюбе невядома. Ёсць толькі звесткі пра дачку Хрысціну.

Пасля смерці Багодана Багоданавіча, які не быў жанаты і не меў дзяцей, старэйшая галіна Саламярэцкіх закончыла сваё існаванне. Паводле звычаю і права нерухомай маёмасці была размеркавана паміж дочкамі. Шлюбныя стратэгіі адносна дачок змяніліся. Іх сужэнцы не займалі высокіх дзяржаўных пасадаў, у асноўным гэта былі мясцовыя пасады ва ўсходнім рэгіёне, акрамя слонімскага і віленскага харужых. Як няўдалы, можна ацаніць шлюб Марыны з В.Дарагастайскім, які прынёс шмат фінансавых праблемаў. Найбольш удалым аказаліся шлюбы Алены, асабліва другі, бо ён працягваў сямейныя традыцыі Саламярэцкіх.

У той час яшчэ жылі прадстаўнікі малодшай галіны, якая ішла ад Багодана Васільевіча (?-1565). Ён займаў пасады аінскага дзяржаўцы (1555) і рагачоўскага старасты (1560). Жыгімонт Аўгуст звяртаўся да яго як да рагачоўскага дзяржаўцы ў 1562 г. Ён быў абавязаны перадаць у валоданне пушкару Мсціслаўскага замку Логвіну Грыковічу двор, пляц з агародам у Мсціславе. У другім лісце паведамлялася, што Ларка Дзмітравіч разам з братамі прасіў пакінуць ім зямлю Яноўшчыну і дом з пляцам у Рагачове, якімі валодаў памерлы іх айчыМ Васіль Шуміха. Вялікі князь прыняў станоўчае рашэнне, улічваючы таксама просьбу рагачоўскага дзяржаўцы¹¹⁰. На Багодана падаў скаргу Жыгімонту Аўгусту пінскі і тураўскі ўладыка (1563). З маёнтка Рычаў Б.Саламярэцкі забраў людзей, запісаных яго бацькамі на царкву Успення Св.Прачыстай у Тураве, чым прычыніў ёй шкоды. Жыгімонт Аўгуст сваёй уладай забараніў шкодзіць царкве. Яго жонкай была Фядора Юр'еўна Гальшанская (? – каля 1576). Гэта дало яму права ўдзельнічаць у падзеле маёмасці Гальшанскіх і атрымаць трэцюю частку на Дубровіцы і Высоцку (Пінскі пав.), Шэшылы (Віленскі пав.), Крошты, Больнікі (1558). Праз тры гады Багодан і Фядора

¹⁰⁸ Тамсама. Арк. 240-240 адв., 354 адв.-356 адв.

¹⁰⁹ Wolff J. Kniaziowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku. S. 499.

¹¹⁰ Метрыка Вялікага княства Літоўскага. Кн. 28. (1522-1552 гг.). С. 9, 58.

падалі скаргу на Алізара Кердзея і яго жонку Ганну Гальшанскую. Апошняя абвінавачвалася ў тым, што не аддалі частку даходаў з Дубровіц, Высоцка і Рычава. У 1564 г. Багдан браў удзел ў вайне з Масквой¹¹¹.

Іван быў адзіным нашчадкам Багодана і Фядоры. Яму перайшла частка спадчыны Гальшанскіх. Месцам сталага пражывання становіцца Высоцк, і малодшая галіна звязвае свой лёс з Пінскім пав. Іван быў жанаты двойчы. Першай яго жонкай была княгіня Беата Дольска. Ю.Вольф выводзіць прозвішча Дольскіх ад мястэчка Дольск у Пінскім пав., дзе яны вядомыя з 15 ст. Вяселле адбылося ў Дубне ў Канстанціна Васільевіча Астрожскага. Падчас цырымоніі на замак напалі татары. Беата ўдзельнічала ў абароне. Яе стрэл трапіў у намёт хана. Татары адступілі. Другі шлюб быў з дачкою любачоўскага кашталяна Мікалая Лысакоўскага Малгажатаю (Марэтаю)¹¹², якая да шлюбу жыла ў Мазавецкім ваяводстве ў Польшчы. Іван памёр у Высоцку ў адзін год са стрыечным братам Багоданам (1602)¹¹³.

І.Саламярэцкі часта ўзгадваўся ў судовых справах. У прыватнасці, ён судзіўся з Багоданам Саламярэцкім. Ураднік маёнтку Плешчаніцы паскардзіўся на падданных віцебскага ваяводзіча Станіслава Станіславіча Кішкі Зобіна Мікіту Ахрэмавіча і Якіма Бахновіча (1600). 20 снежня 1600 г. яны спыніліся ў Плешчаніцах і звезлі “венчаных жонак” Гардзея Струковіча і Якуба Грышковіча, узялі грошы і вопратку. Падаў скаргу ўраднік Алены Друцкай-Горскай (жонкі стрыечнага брата Лаўрына Ратомскага) Марцін Мацвеевіч на падданных маёнтка Гогаліца з сямлі Малчацкага Андрэя Кандратовіча і яго жонку Ганну, якія ноччу з 28 на 29 снежня 1600 г. таксама гвалтам вывезлі з маёнтка Беларуч жанчыну з дзецьмі і маёмасцю. Ураднік Дароты Санкавічоўны з маёнтка Вязынскае (Менскае ваяводства), якое яна атрымала ў заставу ад віленскага земскага суддзі Яна Остыка, скардзіўся на падданных І.Саламярэцкага з маёнтка Плешчаніцы (у той час яго арэндаваў Ян Учунмук) з сямлі Яцкавічовае. Стасюк і Сідар Вяжовічы, Войцэх Лях, Антон і Ясючок Мадзевічы, Міджо Ахрэмавіч Вяжовіч і сын яго Іван з памочнікамі 13 красавіка 1600 г. увечары пад’ехалі да сямлі Бязводнае і звезлі з Плешчаніцы баяр Фёдара Вяжовіча, яго жонку Агалу і дзяцей Ярмолу і Гапона з жонкай Марынай і сынамі Грыгорыем, Іванам і Мацвеем з маёмасцю. Менская гродская кніга ўтрымлівае інвентар маёнтка Плешчаніцы (1600). Дакумент значна паш-

¹¹¹ Помнікі старажытнай беларускай літаратуры. С. 146, 218.; АВАК. Т. 6. Вільня, 1869. С. 46; Wolff J. Kniazowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku. S. 500.

¹¹² Верагодна Малгажата прыняла праваслаўе і змяніла імя.

¹¹³ Помнікі старажытнай беларускай літаратуры. С.146, 218; Wolff J. Kniazowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku. S. 49, 500; Niesiecki K. Herbarz Polski. T. ?II. Lipsk, 1841. S. 361; T. V. Lipsk, 1841. S. 298.

коджаны, таму цалкам аднавіць выгляд гэтага ўладання немагчыма. На тэрыторыі маёнтка знаходзіўся дом, дзе былі каморы і святліцы з пячамі і комінамі, новая і старая стайні, сырніца, дзве пуні, лазня, свіран, пякарня, кухня, піўніца, кузня, два агароды, млын з грэбляй¹¹⁴. Гродскія кнігі даюць магчымасць даведацца пра скаргі, арэнды і нават пра выгляд маёмасці.

У Івана было двое дзяцей – Мікалай Леў і дачка, чыё імя невядома. Па звесткам Ю.Вольфа, яна была замужам за бельскім падкаморым Барталамеем Бялжэцкім (?-каля 1638). Аднак В.Хейнаш не называе сярод яго трох жонак Саламярэцкую. Мікалай Леў зрабіў больш удалую кар’еру, чым яго бацька. Ён быў пінскім падкаморым (1608), смаленскім кашталянам (1623), абіраўся паслом на сойм (1613). У 1613 г. ён падаў скаргу ва Уладзімірскі гродскі суд на казакоў, якія напалі на яго маёнткі Высоцк і Дубровіцы і абрабавалі іх. Быў дэпутатам Трыбуналу ВКЛ ад Пінскага пав. (1616). Мікалай Леў прадаў маёнтак Пleshчаныцы менскаму падкамораму Яноху Кавячынскаму (1611). Яго сын менскі падкаморы Крыштаф Кавячынскі пакінуў за ўраднікам Пleshчаныц Стэфанам Ліпскім і яго сынамі 5 валок і 3 засценкі ў гэтым маёнтку (1629). Пры гэтым ён адзначыў, што С.Ліпскі меў іх правам застаўным ад М.Саламярэцкага, а пасля ён узнагародзіў таго гэтымі землямі за добрую службу, і гэта было захавана яго бацькам. Пінскі падкаморы прадаў таксама і Гогаліцы, пра што паведаміў Адам Пашкевіч, калі даваў вольную свайму падданаму з гэтага маёнтка Хаме Андрэевічу Саладоўніку (1616)¹¹⁵.

М.Л.Саламярэцкі больш часу стаў праводзіць у Пінскім пав. і яго інтарэсы сканцэнтраваліся на гэтай мясцовасці, магчыма таму ён вырашыў прадаць маёнткі, якія знаходзіліся ў Менскім пав. Пінскі вазны Павел Лубкоўскі ў лісце Генрыху Кашэўскаму і яго жонцы Энтрацыі Саламярэцкай як уладальнікам Высоцка адзначыў, што Мікалай Леў спрыяў атрыманню ім пасады пінскага вознага, даў яму ў пажыццёвае валоданне маёмасць Дворышка з ўрочышчам Дзмыкаўшчызна, якое знаходзілася каля Высоцка (1646). Папярэдні дакумент, дадзены П.Лубкоўскім згарэў. У новым дакуменце ён пісаў, што верне маёмасць, а на ёй застанецца толькі 200 злотых, якія запісала яму Раіна Саламярэцкая¹¹⁶. У адрозненні ад старэйшай галіны, інтарэсы М.Л.Саламярэцкага былі сканцэнтраваны на Пінскім пав. Ён імкнуўся мець сваіх людзей на пасадах і падтрымліваць іх

¹¹⁴ НГАБ у Менску. Ф. 1727, воп. 1, адз. 3. Арк. 48-48 адв., 56-56 адв., 335-336, 345 адв.-346 адв., 1413-1413 адв., 604-605 адв., 850-851.

¹¹⁵ Wolff J. Kniżziowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku. S. 500-501; Hejnosz W. Bełżecki Bartłomej // Polski Słownik Biograficzny. T.1. Kraków, 1935. S. 414; НГАБ у Менску. Ф. 1727, воп. 1, адз. 2. Арк. 200 адв.-201 адв.; адз. 3. Арк. 409-410; Kempa T. Solomerecki Mikołaj Lew. S. 329.

¹¹⁶ НГАБ у Менску. Ф. 1771, воп. 1, адз. 1. Арк. 510-512.

Пінскі падкаморы быў жанаты з дачкой кіеўскага кашталяна Габрыэля Госцкага і Кацярыны Елавіцкай Рэгінай (?-1645). Пасля смерці брата Рамана яна стала адзінай спадкаемцай бацькоўскай маёмасці. Прынесла мужу маёмасці Гошча і Сокал, што знаходзіліся на Валыні. Яна была выхавана ў арыянскім веравызнанні, а пад ўплывам мужа прыняла праваслаўе. Рэгіна зліквідавала арыянскі збор у Гошчы, заснавала там праваслаўны манастыр пры Міхайлаўскай царкве (1639) і запісала яму вёску Кураваны. Разам з сынам павялічыла фондуш Успенскай царкве ў Высоцку, запісаўшы ёй сяло Вежыцы. У дакуменце адзначыла, што царква павінна знаходзіцца пад наглядам пінскага брацтва, да якога яна належала, а святары з Высоцка павінны былі захаваць вернасць Канстанцінопальскаму патрыярху. Пазней гэтай царкве была запісана сенажаць (1642). Пасля смерці сына Рэгіна дала запіс кіеўскаму мітрапаліту Пятру Магіле на маёмасць Гошчы і сяло Цярэнцева і частку Сёненскай пушчы (1644), па просьбе пратапопа царквы ў Высоцку запісала ёй Мікольскі лес (1644). Яшчэ былі дзве царквы ў Дубровіцы – Памерыцкая і Мікалаеўская, аднак невядома, ці рабіліся ім фундацыі.

Калі памёр муж, яна апекавалася няпоўнагадовымі дзецьмі Янам Уладзіславам, Кацярынай, Энграцыяй, Даміцэлай, Марэтай, Аленай. У 1645 г. у Высоцку яна напісала тэстамент. Рэгіна прасіла, каб яе пахавалі па праваслаўнаму абраду і размеркавала маёмасць паміж дочкамі. На той час сын ужо памёр¹¹⁷. У апошнія гады Рэгіна мела фінансавыя праблемы і традыцыйна для шляхты вырашала іх шляхам пазыкаў. Яна пазычыла ў Нестара Ясінскага 20 000 злотых, якія запісала на замку Высоцкім, двары і сяле Злоты з фальваркам, замку Дамброўскім і сяле Крывіцы. Ясінскі мог карыстацца гэтай маёмасцю да выплаты пазыкі ў 1647 г. (1643)¹¹⁸. Рэгіна Госцкая аддала ў арэнду сёлы Варобін і Сялец з 1645 па 1652 г. шляхціцам Валынскага ваяводства і Пінскага пав. Канстанцью Грычыне і Марыі Златалінскай за 4000 злотых (1645)¹¹⁹. Калі тэрмін арэнды скончыўся, яна ўжо памерла, і маёмасць ад арэндатараў прымала яе дачка Марэта разам з мужам Казімірам Нарушэвічам.

Кацярына (?-пасля 1645) выйшла замуж за пінскага войскага Рамана Ельскага. Прадстаўнікі гэтага роду займалі пасады ў Пінскім пав. Гэты

¹¹⁷ Wolff J. Kniaziowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku. S. 500-501; Kempa T. Sołomerecki Mikołaj Lew. S. 329; АВАК. Т. 33. Акты относящиеся к истории Западно-русской церкви. Вильна, 1908. С. 344; НГАБ у Менску. Ф. 1733, воп. 1, адз. 2. Арк. 9-9 адв.; Kempa T. Sołomerecka z Hosckich Regina. S. 325-326; Indeks alfabetyczny miejscowości dawnego Wielkiego Księstwa Litewskiego. Cz.1. A-K. Wilno, 1929. S. 251.

¹¹⁸ Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського. Інститут рукопису. Ф. II. № 8271.

¹¹⁹ Тамсама. Ф. II. № 8280.

шлюб быў накіраваны на замацаванне пазіцыі Саламярэцкіх на мясцовым узроўні. Муж запісаў ёй вёску Мокрую Дубраву ў пажыццёвае карыстанне. 15 сакавіка ён адпісаў кухмістру ВКЛ (1608) Мікалаю Трызнене (?-1640)¹²⁰ вёскі Мокрая Дубрава, Маладзельчына, Мярэчыца, Варачэвічы, Пнюхі і Нечатаў у Пінскім пав. пажыццёва, на выпадак смерці Ельскага і яго жонкі (1630). Гэта быў апошні дакумент, складзены пінскім войскім. Хутка ён памёр, не пакінуўшы нашчадкаў. Кацярына стала маханіяй праваслаўнага манастыра Св.Варвары ў Пінску¹²¹.

Энграцыя (?–пасля 1646) выйшла замуж за ведэнскага кашталяна Генрыху Кашэўскага з Падляскага ваяводства. Мужам Даміцэлы (?–1659) быў менскі кашталян Мікалай Святаполк Чацвярцінскі (?–1649) з Валыні. У гэтым шлюбе нарадзілася сыны Стэфан, Мікалай Адам і Аляксандр Гілары¹²².

Марэта (?–пасля 1675) выйшла за булгакаўскага старасту Казіміра Нарушэвіча, які прыходзіўся блізкім сваяком Яну Нарушэвічу, мужу Марыны (пл. вышэй). Яна прадала сваяку крайчаму ВКЛ Яну Каралю Дольскаму палову Дубровіцкага мястэчка (1674), а ў тэстаменце запісала яму 100 000 злотых польскіх (1675). Яе імя ўзгадваецца ў судовым працэсе з Іванам Трэцяком. Пінскі генерал Раман Яцкоўскі засведчыў у хаце пінскага мешчаніна Лукаша Крывіцы пабітыхпадданах Івана Грынцэвіча Дзегцяра, Стэфана і Фёдара Янцэлевічаў. Яны былі паранены 27 чэрвеня 1666 г. падчас наезду М.Саламярэцкай на вёску Крывіцы, якая прыналежыла да яе маёмасці Дубровіца. Марэта апрагэставала скаргу. Паводле яе версіі, едуць праз Крывіцы, яна ўбачыла высечаныя і вывезеныя з Сялецкай пушчы дрэвы і захачела разабрацца. Іван Дзегцяр стаў абражаць яе “карчэмнымі словамі” і пагражаў “куляй у бок”. З намовы гаспадара ён у якасці аргументу выкарыстоўваў ручніцу. Яна вымушана была трымаць пагрозы і скаргі. Пойм паехала да двара І.Трэцяка, дзезноў яе абразілі. Пасля гэтага яна цяжка захварэла. Пінскі генерал Ян Ушаду пацвердзіў, што застаў яе цяжка хворую ў пінскім езуцкім калегіуме 10 ліпеня 1666 г.¹²³

¹²⁰ Lulewich H., Rachuba A. Urzędnicy centralni i dostojnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego... S. 245.

¹²¹ Nieć J. Czetwertyński-Światopełk Mikołaj // Polski Słownik Biograficzny. T. IV. Kraków, 1939. S. 364; Nagielski M. Sapiega Krzysztaf // Polski Słownik Biograficzny. T. XXXV/1. Zesz. 144. Warszawa-Wrocław-Kraków, 1993. S. 70-76; Kempa T. Sołomerecki Mikołaj Lew. S. 329; Wolff J. Kniaziowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku. S. 501-502.

¹²² Niesiecki K. Herbarz Polski. T. II. S. 258, T. VII. S. 456; Wolff J. Kniaziowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku. S. 501-502; Kempa T. Sołomerecki Mikołaj Lew. S. 329; Nieć J. Czetwertyński-Światopełk Mikołaj. S. 364.

¹²³ Wolff J. Kniaziowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku. S. 501-502; Kempa T. Sołomerecki Mikołaj Lew. S. 329; НГАБ. Ф. 1733, воп.1, адз. 3. Арк. 441 адв., 434-435 адв.

Першым сужэнцам Алены (?–кл.1675) быў каронны канцлера Аляксандр Карыцінскі. Каля 1648 г. Алена стала жонкай крайчага ВКЛ Крыштафа Сапегі (1623-1665). Муж запісаў ёй Трабскае староства ў пажыццёвае карыстанне. У шлюбе нарадзіліся Станіслаў Казімір, Уладзіслаў Ёзафат, Андрэй Францішак, Хрысціна Разалія, Леона, Аляксандра Цэцылія¹²⁴.

Апошні прадстаўнік роду Саламярэцкіх Ян Уладзіслаў (?-1641) быў пінскім маршалкам (1631), паслом на сойм 1638 г. ад Берасцейскага ваяводства. Яго прызначылі камісарам па размежаванню Луцкага і Пінскага пав. Ён ўзгадваецца ў лісце куплі-продажу пінскага падчашага Яна Прата-совіча і яго жонкі Зоф’і Тымінскай часткі маёнтка Магільня (Пінскі пав.) берасцейскаму старосце Яну Каралю за 5000 злотых (1653). Раней Ян Уладзіслаў разам з пінскім падкаморым Кунцэвічам дзяліў гэтую маёмасць. Верагодна, што ён прыняў каталіцызм, бо М.Смагрыцкі ўзгадвае Саламярэцкіх сяродкняскіх родаў, якія пакінулі праваслаўе да 1610 г. Ускосна гэта пацвярджае фундуш каталіцкаму касцёлу. Яго жонкай была дачка прокскага падкаморыя Пятра Валовіча Ганна (?-1669). Пасля смерці мужа яна выйшла замуж другі раз за пісара ВКЛ Казіміра Паца (?-1653). У 1642 г. згарэў замак Высоцку і родавы архіў Саламярэцкіх быў знішчаны¹²⁵. На Яне Уладзіславе гісторыя роду Саламярэцкіх сканчваецца. Род згас.

Пасля смерці сына Рэгіна разам з дочкамі судзілася з бярэзінскім і дуброўскім плябанам Войцехам Падбускім. Ян Уладзіслаў запісаў у гэтаменце фундуш на езуіцкі касцёл Св.Казіміра ў Дубровіцы. Аднак з-за яго жваробы дэкрэтам Трыбунала ВКЛ дадзены дакумент быў скасаваны, і маёмасць засталася ў сям’і (1645-1648). Ксёндз касцёла Св.Казіміра аддаў фундуш Яна Уладзіслава Рэгіне (1645)¹²⁶. Рэгіна Саламярэцкая не перажыла гэты судовы працэс. Праз год пасля яе смерці (1646) адбыўся канчатковы падзел маёмасці Саламярэцкіх, якая засталася пасля бацькі, маці і брата, паміж сёстрамі. Ведэнскі кашталян Генрых Кашэўскі і Энграцыя атрымалі замак і мястэчка Высоцк і сяло Высоцк пры ім, фальварак Бродзіц, сяло Удрыцка, сяло Рэчыца, сяло і фальварак Мілеч, сяло Задзень, сяло Бугліч, яко належаў да маёмасці Варонінскай, сяло і фальварак Тумен з млынамі і ставам, сёлы Гнойна, Клесава, Сехава. Казімір Нарушэвіч і Марэта ўзялі палову замка і мястэчка Дубровіца, фальварак і сяло Варобін, сяло Сялец з манастыром і царквой Св.Мікалая, сяло і фальварак Злота,

¹²⁴ Wolff J. Kniaziowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku. S. 501-502; Nagielski M. Sapiega Krzysztof. S. 70-76; Kempa T. Sólomerecki Mikołaj Lew. S. 329.

¹²⁵ Wolff J. Kniaziowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku. S. 501-502; Kempa T. Sólomerecki Mikołaj Lew. S. 329; Саверчанка І. Aurea mediocritas... С. 151.

¹²⁶ Національна бібліотека Украіны імені В.І.Вернадскаго. Інститут рукопису. Ф. II. № 7618, 7619, 7641, 7642, 7648; Indeks alfabetyczny miejscowości dawnego Wielkiego Księstwa Litewskiego. Cz. 1. A-K. Wilno, 1929. S. 251.

сёлы Крупа, Крывіца, Людыня. Аляксандар Карыцінскі і Алена сталі ўладальнікамі двара і сяла Тэрбешаў, мястэчка Столін, сёлаў Лукі, Гарадзішча, Смародзька, Дзярэўня, Глінка, Рэчыца. Менскі кашталян Мікалай Чацвярцінскі і Даміцэла атрымалі сяло і фальварак Стружа, сёлы Вароны, Бухлічы, Сехава, Ачнечка, Векаровічы, Будымле¹²⁷. Вядэнскі кашталян Генрых Кашэўскі і Энграцыя прадалі Высоцк пінскаму войскаму Арнольфу Гедройцу і яго жонцы Марыне Ласоцкай, якія перапрадалі маёмасць каралеўскаму гетману Паўлу Цяцеры за 120 000 злотых (1664)¹²⁸. Пасля Высоцкам валодалі Гедройцы, П.Цяцера, пінскі езуіцкі касцёл, а Дубровіцай – Дольскія, Вішнявецкія, Агінскія¹²⁹.

З пераездам малодшай галіны ў Пінскі пав. шлюбныя стратэгіі істотна змяніліся і адрозніваліся ад старэйшай галіны. Змянілася геаграфія мясцовасцяў з якіх паходзілі сужэнцы. Яны сталі абірацца з бліжэйшых мясцовасцяў Кароны, Валыні і Пінскага пав. Пачалі развівацца сямейныя кантакты з каталіцкімі сем'ямі з Кароны (Лыскоўскія, Кашэўскія) і з ВКЛ (Сапегі і Валовічы). Стратэгічным накірункам заставалася Валынь. Важным таксама было замацаванне пазіцый сярод мясцовай шляхты праз шлюб з Ельскім. Шчыльныя адносіны з каталікамі, уплыў Контррэфармацыі не абмінулі гэты праваслаўны род. Гэта адпостравалася нават у мужчынскіх імёнах – Мікалай Леў і Ян Уладзіслаў замест Івана і Багдана і жаночых – Даміцэла, Энграцыя і інш. Сярод сем'яў гэтай галіны вярта вылучыць сям'ю Мікалая Льва і Рэгіны Госцкай. Яна найбольш дбала аб умацаванні пазіцый роду ў гэтым рэгіёне, хоць яны аслабелі ў параўнанні з 16 ст., клапацілася пра захаванне праваслаўнага веравызнання.

Дакументы не дазваляюць правесці статыстычны аналіз шлюбнага ўзросту Саламярэцкіх, а таксама паказальнікаў па ўзросту, сярэдняй працягласці жыцця. Аднак некаторыя дадзеныя атрымаць магчыма. Усяго род Саламярэцкіх налічвае 35 асобаў, якія фігуравалі ў дакументах, з іх – 19 мужчын і 16 жанчын. 16 шляхцянак увайшлі ў гэты род і сталі насіць прозвішча Саламярэцкія. Імёны жонак Івана Шаха, яго сына Фёдара і ўнука Васіля невядомыя. Магчыма Юрый, Сямён, Багдан і Фёдар таксама былі жанаты, але дакументальных сведчанняў на гэты конт не знойдзена. У даследаванні змешчана інфармацыя пра сем'і 26 мужчын і жанчын з Саламярэцкіх. Яна дае статыстыку па колькасці шлюбаў. Адноічы бралі шлюб 9 прадстаўнікоў мужчынскага полу і 10 жаночага, двойчы – адпаведна 2 і 5, тройчы – 1 жанчына. Не ажаніліся двое мужчын і нічога невядома пра шлюб яшчэ пяцёх. Гэта дазваляе адзначыць, што пераваж-

¹²⁷ Тамсама. Ф. II. № 7984.

¹²⁸ НГАБ у Менску. Ф. 1733, воп. 1, адз. 2. Арк. 582-583.

¹²⁹ Aftanazy R. Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. Warszawa-Wrocław-Kraków, 1992. S. 33, 164.

на Саламярэцкія жаніліся ці выходзілі замуж адзін раз (19 асобаў), аднак сям'я не чыніла перашкоды для новага шлюбу. Чарговы шлюб меў месца ў выніку смерці сужэнца, а не ў выпадку разводу. Дакументы на зафіксавалі ніводнага факту разводу.

Таксама ёсць дадзеныя па колькасці дзяцей у вызначаных сем'ях. 1–2 дзяцей было ў 4 мужчын і 3 жанчын, 3–4 дзяцей – адпаведна 2 і 3, 5 і больш – адпаведна 3 і 1, бяздзетныя – адпаведна 7 і 10. Апошняя катэгорыя даволі шматлікая і агульна складае 17 асобаў, што крыху менш за палову ад агульнай колькасці і ўказвае на рызыка згасання роду. Пры чым з іх 7 асобаў – гэта апошнія прадстаўнікі старэйшай (2) і малодшай галіны (5). Саламярэцкія неаднаразова былі на мяжы згасання. Такая рызыка ўзнікала амаль ва ўсіх пакаленнях, калі ў сям'і нараджаўся адзін сын. Высокая дзіцячая смертнасць павялічвала верагоднасць не дажыць да сталых гадоў.

Жыццё і дзейнасць роду Саламярэцкіх у 16 – першай палове 17 ст. былі звязаныя з Менскім, Віцебскім, Мсціслаўскім і Берасцейскімі ваяводствамі. Мужчыны займалі пасады ў Магілёве, Мсціславе, Крычаве, Рагачове, Ашмянах і інш. У асноўным гэта былі пасады кашталіана, староствы, дзяржаўцы. Падтрымка праваслаўя была адным з галоўных накірункаў дзейнасці Саламярэцкіх. Яны далі фундацыі шэрагу цэркваў, мелі кантакты з вядомымі дзеячамі праваслаўнага руху. Старэйшая галіна карысталася аўтарытэтам і павагай на ўсходняй тэрыторыі ВКЛ. Найбольшага росквіту яна дасягнула пры крычаўскім староце Багдане Саламярэцкім, што добра ілюструе “Баркулабаўскі летапіс”, дзе зафіксаваны разнастайныя сямейныя падзеі (заручыны, вяселле, народзіны дзіцяці, хрышчэнне, паляванне, фундацыі, смерць ды інш.). Прадстаўнікі малодшай галіны аселі ў Пінскім пав. Яны працягвалі падтрымліваць праваслаўную царкву. Аднак дзяўчат сталі выдаваць замуж за шляхціцаў з Польшчы. Блізкасць Пінскага пав. да Польшчы ўзмацняла кантакты з каталіцкай культурай.

У Саламярэцкіх сустракаюцца разнастайныя дакументы, якія можна знайсці ў архіве амаль кожнай шляхецкай сям'і. Гэта даравальныя, фундушы, пазыковыя запісы, судовыя справы, скаргі, тэстаменты. У іх больш поўна прадстаўлены сем'і Івана Васільевіча і Ганны Глябовіч, Багдана Іванавіча і Евы Баркулабаўны, Мікалая Льва і Раіны. Гэтыя сем'і вылучаліся стабільнасцю, трываласцю, узаемападтрымкай. Іх сужэнцы добра ставіліся адзін да аднаго. Жонкі Саламярэцкіх умелі адстойваць свае інтарэсы ў судах. Пасля смерці мужчынаў яны самастойна ці разам з сынамі выступалі ў судовых справах. Гэта было звязана з тым, што шляхцянка ВКЛ мела даволі высокі статус у грамадстве, які быў падмацаваны шырокімі правамі. Род Саламярэцкіх скончыў сваё існаванне па мужчынскай лініі ў сярэдзіне 17 ст.